

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

KASSATION AF ARKIVALIER

De kundgjordes
om

Regler for Kassation af Arkivalier i Ministerierne.

Hans Majestæt Kongen har det for Kon-
sultkommissionens deraf nedlagte allerunderdanigste
Foresættelse beehagst ved Allerhøjeste Resoluition
ifødt Dag, allernaadigt at befale, at der fast-
sættes følgende Regler for Kassation af Arkivalier
i Ministerierne.

Kassation af Arkivalier maad i samtlige civile
og militære Ministeriers Kontorer og Arkiver kün finde
Sted, efter at der dertil er erhvervet Samtykke af
Stipsarkivaren eller eventüelt af Ministeriet for
Kirke- og Undervisningsvæsenet.

ARKIVARFORENINGENS

SEMINAR III

SØHUS HØJSKOLE

KASSATION AF ARKIVALIER

De kendtgjorte
om

Regler for Kassation af Arkivalier i Ministerierne.

Hans Majestæt Kongen har ved sin Kom-
seitsprovidens derom nedlagte allerunderdanigste
Foresstilling beilagte ved Allerhøjeste Resolation
af 4. Dag allernaadigst at befælde, at der fast-
sættes følgende Regler for Kassation af Arkivalier
i Ministerierne.

Kassation af Arkivalier maas i samtlige civile
og militære Ministeriers Kontorer og Arkiver kün finde
Sted, efter at der dertil er erhvervet Samtykke af
Stjepsarkivaren eller eventüell af Ministeriet for
Kirke- og Undervisningsvesen.

ARKIVARFORENINGENS

SEMINAR III

SØHUS HØJSKOLE

På omslaget faksimile af begyndelsen af konseilpræsidiets bekendtgørelse af 22. juli 1902 om regler for kassation af arkivalier i ministerierne (konseilpræsidiets journalsag 103/1902, RA)

I

F o r o r d

Arkivarforeningens 3. seminar blev afholdt 9.-11. maj 1969 på gartnerhøjskolen Søhus ved Odense. Emnet var: kassation af arkivalier. Seminaret var tilrettelagt af et arbejdsudvalg bestående af arkivarerne Knud Prange, Sigurd Rambusch og Grethe Ilsøe. Som gæster var inviteret professor Hans Peter Clausen og universitetslektor, dr. Hans Chr. Johansen, men kun sidstnævnte deltog.

Den hermed udsendte rapport fra seminaret består af sammendrag af de anmeldte indlæg, for størstedelen foretaget af foredragsholderne selv, samt af referater af de efterfølgende diskussioner, udarbejdet af Knud Prange og Grethe Ilsøe på grundlag af en båndoptagelse. Det af den sygemeldte arkivar Sigurd Rambusch udarbejdede indlæg blev på seminaret oplæst af arkivar Karen Marie Olsen.

Arkivarforeningen takker Ministeriet for kulturelle anliggender for økonomisk støtte til seminarets afholdelse og rigsarkivar, dr. Johan Hvidtfeldt for interesse og aktiv deltagelse.

Grethe Ilsøe

København, april 1970

II

D e l t a g e r l i s t e .

Anna-Elisabeth Brade
Vagn Dybdahl
Vello Helk
Michael Hertz
Johan Hvidtfeldt
Grethe Ilsøe
Knud L. Jarnhus
Birgit Bjerre Jensen
Sigurd Jensen
Thelma Jexlev
Hans Chr. Johansen
Erik Stig Jørgensen
Frank Jørgensen
Harald Jørgensen
Helle Linde
Karen Marie Olsen
Niels Petersen
Viggo Petersen
Knud Prange
Jørgen Svane-Mikkelsen
Hans H. Worsøe

III

I n d h o l d

	Side
Indledning ved rigsarkivar, dr.phil. Johan Hvidtfeldt	1
Overarkivar Niels Petersen: Økonomiske og metodiske problemer ved kassation	5
Arkivar Hans H. Worsøe: Toldarkiver i Jylland - kassationsbestemmelser og faktiske forhold ved embederne	14
Arkivar Frank Jørgensen: Bevaring af repræsen- tative prøver på enstypesager	23
Arkivar, dr.phil. Vello Helk: Kassation af kommunikations- og personsager i Udenrigsministeriets arkiv	29
Landsarkivar, dr.phil. Harald Jørgensen: Kassation af justits- og politidokumenter, herunder specielt straffeakter	33
Arkivar Sigurd Rambusch: Udtynding/kassation af Invalidedeforsikringsrettens journalsager 1958-69	39
Arkivar Helle Linde: Kassationsmuligheder i Mødrehjælpsinstitutionernes arkiver	45
Stadsarkivar, dr.phil. Sigurd Jensen: Kassationsproblemer i Københavns kommunalforvaltning	50
Arkivar Knud L. Jarnhus: Kassationer i et forretningsarkiv	56
Arkivar Erik Stig Jørgensen: Koordineret kassation i centrale og lokale institu- tioner	63
Arkivar Thelma Jexlev: Hvilken vægt har de enkelte komponenter i vore tanker om kassation - og hvilken bør de have?	70

I n d l e d n i n g v e d r i g s a r k i v a r ,
d r . p h i l . J o h a n H v i d t f e l d t .

Rigsarkivaren indledte med at henviser til sine principielle redegørelser for kassationsproblemet i den svenske arkivpublikation Arkivvetenskapliga studier 3 (1962), tidsskriftet Arkiv (1. bd. 1966) og den nylig udarbejdede redegørelse til administrationsrådet, som er tilstillet samtlige arkivarer. I sidstnævnte behandles en række særlige problemer: Lodrette kassationer (sagerne inden for et sagområde følges gennem alle instanser for at bevares dér, hvor den egentlige sagsbehandling og afgørelsen har fundet sted). Det hidtil eneste helt gennemførte forsøg på lodret kassation er foregået inden for de amtskommunale institutioner ved udarbejdelsen af kombinerede journal- og kassationssystemer. Selektiv kassation, Mikrofotografering og kassation og Kassation og EDB.

For Rigsarkivets kassationsarbejde er der udstukket en klar linie: for hver af centraladministrationens institutioner skal udarbejdes en plan både over det materiale, der allerede er skabt, og det der vil blive skabt. Når (journaliserings)planen har fungeret nogle år, fastsættes kassationsfristerne for hver enkelt saggruppe inden for systemet, således som man for øjeblikket er i færd med det for kulturministeriets vedkommende.

Rigsarkivaren fortalte, at hans erfaringer fra arkivarbejdet i Åbenrå havde haft en væsentlig betydning for hans måde at angribe kassationsspørgsmålet på. Det store og værdifulde Haderslev amtsarkiv henlå i to

afdelinger, en hvori sagerne var placeret efter et nummersystem og som aldrig blev benyttet, og en anden, som havde været i Slesvig og i følge de preussiske statsarkivprincipper var ordnet efter saglige kriterier. Denne sidste del af arkivet blev meget stærkt benyttet. Det lå da nær, at en kombination af disse to systemer (som også spores i det engelsk-amerikanske filing-system og i det tyske Aktplan-system) var en farbar vej til løsningen af kassationsproblemet.

Det må dog understreges, at vi ikke skal udarbejde journal- og kassationsplaner, fordi de letter arkiverne, heller ikke med henblik på fremtidens forskere, men primært for at tjene forvaltningen. Dette forhold synes imidlertid ikke at indebære noget dilemma.

Men kassationsspørgsmålet er i sin helhed langt-fra løst med udarbejdelsen af journalplaner med indbygget kassationsmekanisme. Tilbage bliver en mængde problemer, som dette seminar måske kan belyse.

Man kan med Mogens Lebech undre sig over, at arkiverne, der skal indsamle og bevare historisk materiale, også skal kassere. Hvorfor skal vi kassere? Svaret bliver: det er en politisk nødvendighed! Det er et politisk krav ved næsten alle bevilgningsspørgsmål. Det fremgår med al tydelighed af f.eks. den diskussion, som fra begyndelsen af 1960'erne blev ført, også i pressen, om Invalidedeforsikringsretten. Rigsarkivaren gik derfor kort efter sin embedstiltrædelse i gang med at løse netop denne opgave, som han tillige håbede kunne føre frem til en klarlægning af problemerne omkring hele blokken af

sociale arkiver. Den nyoprettede journaliserings- og kassationsafdeling i Rigsarkivet fik sagen overdraget, og har (ved arkivarerne Knud Rasmussen og Sigurd Rambusch) udarbejdet en forbilledlig redegørelse, som rigsarkivaren overvejer at få trykt under en eller anden form og udsendt til alle arkivarer. Redegørelsen forsøger at se det pågældende materiale under alle mulige forskningsmæssige aspekter, den har tillige været forelagt Invalideforsikringens administration og læger, som godkendte dens indstilling. Vi presses af politikerne til kassation, hvis vi ikke vil kassere, bliver kassationen overladt til administrationen selv, arkivloven kan i så henseende let laves om, og det ville være meget uheldigt.

Vi har ikke haft megen diskussion her i landet om de mere principielle sider ved kassation. Der har dog på de sidste landsarkivarmøder været drøftet især de praktiske sider ved kassation, men også de teoretiske. Der er lang vej at gå endnu, før vi ved tilstrækkeligt om kassation. Løsningen af kassationsproblemet er ikke mindst et spørgsmål om viden; vi må vide mere bl.a. om, hvordan kassationer foretages i udlandet. Men der vil gå flere arkivargenerationer, før vi mestrer kassationens kunst. Det er vigtigt, at diskussionen kommer i gang, og det nærværende seminar er i så vilfælde meget værdifuldt.

Rigsarkivaren meddelte, at han den 19. maj 1969 skal drøfte sin redegørelse med administrationsrådet, og at seminaret også i denne henseende kommer ham meget tilpas. Administrationsrådet håber på, at man

i kassationsspørgsmål kan nå frem til en slags automatisk udløsning, f.eks. således, at alt regnskabsmateriale, hvor man end møder det, kan udskilles som kassabelt. Det er rene skrivebords-tanker; man vil aldrig kunne forsvare det synspunkt, at ethvert regnskabsmateriale i alle sammenhænge er uden historievidenskabelig værdi. På et enkelt område vil man dog muligvis kunne etablere en generel udskillelsesautomatik, nemlig hvad angår embedsansøgninger, måske bortset fra de højeste chefstillinger. Det har intet historisk relevant formål at bevare de umådelige lange rækker af ansøgninger, idet der ved den sagsbehandlende instans er ekstraheret de for embedsbesættelsen nødvendige oplysninger.

Til sidst udtrykte rigsarkivaren sin tillid til, at seminardrøftelserne ville blive interessante og frugtbare.

N i e l s P e t e r s e n :

Økonomiske og metodiske problemer
ved kassation.

Kassationsproblemet er primært et økonomisk problem, fordi opbevaring af arkivalier forudsætter tilstedeværelse af magasinplads. Der findes en grænseomkostning for disponibel magasinplads og en grænseværdi for de arkivalier, vi modtager. Den mindst værdifulde hyldemeter af vore arkivalier må være værdifuld nok til at berettige anvendelsen af den sidst opførte hyldemeter. Vort kassationsproblem drejer sig om at tilvejebringe en operativ sammenhæng mellem disse inkommensurable værdier. Vi må overfor de bevilgende myndigheder legitimere vort krav om mere magasinplads ved at dokumentere, at vi koncentrerer et maximum af arkivalisk værdi på et minimum af plads.

Kassation er imidlertid selv behæftet med omkostninger, der belaster den plads, der frigøres. Hvis omkostningerne ved en kassation overstiger omkostningerne ved etablering af ny magasinplads med tillæg af kapitaliserede driftsomkostninger, er kassationen ikke økonomisk forsvarlig. I praksis er bevillingsmagten mere modstandsdygtig overfor anlægsudgifter end overfor driftsudgifter, hvilket indebærer en fristelse til at lade kassationsomkostningerne voxe ud over dette balancepunkt og acceptere uforholdsmæssige kostbare, dvs. arbejdskrævende kassationsprocesser, hvilket formindsker den arbejdsstyrke,

der kan sættes ind på behandlingen af de arkivalier, vi skal beholde.

Den nøjere observation af kassationernes omkostningsproblem er ikke gammel nok til at give sikre holdepunkter, men man kan opstille som hovedregel, at kassationer bør budgetteres, at man fortrinsvis bør beskæftige sig med store arkivfunds med et indhold, hvor en høj kassationsprocent på forhånd er indiceret, og at man bør undgå kassationsprocesser, der indebærer individuel behandling af hver enkelt sag.

Hvordan kan disse økonomiske betragtninger bringes i forbindelse med kassationsproblemet metodiske aspekter, dvs. kriterierne for hvad der skal kasseres? På historikermødet i Odense påpegede professor H.P. Clausen, at den traditionelle kassationsmetode, hvor man udvælger til bevaring, hvad der er af historisk betydning eller historisk interesse, indebærer beslutninger på kommende historikergenerationers vegne på basis af en kvalitativ bedømmelse af materialet. H.P. Clausen henviste til den nye forskningsteknik, der åbner mulighed for kvantificerede undersøgelser og spurgte, om man ikke kunne finde frem til kvantitative udtryk for, hvad der bør gemmes af et arkiv, så man kan være sikker på at få et repræsentativt udsnit i stedet for et kvalitativt udvalg.

Det må indrømmes, at den traditionelle kassationsmetode bygger på en subjektiv vurdering, som, hvor samvittighedsfuldt vi end går til værks, kan anfægtes og også vil blive det. Kassationer på grundlag af en

vurdering af aktstykkers formodede historiske værdi er i metodisk henseende ikke betryggende.

Ved at imødekomme de krav, der nu stilles fra forskningen, har vi mulighed for at fjerne os fra den subjektive kassationsmetode og nærme os det objektive princip, at kassationer mindst muligt må reducere arkivaliernes dokumentariske effekt. Hertil kommer, at moderne administration i stigende grad frembringer arkivalier, der egner sig til kvantificerede undersøgelser, fordi de samler sig om ensartede fænomener, der kan danne basis for exakt måling af variationer i undersøgelsesmaterialet. Det er de såkaldte enstypesager.

Karakteristisk for disse sager er, at de indenfor samme serie angår samme klart definerede emne, men forskellige personer eller lokaliteter, og at oplysninger, der indgår i et sådant materiale, gerne fremtræder i skematisk form. Enstypesager har endvidere en tendens til både tilsammen og enkeltvis at blive ret voluminøse, dels fordi deres enstype-karakter netop er fremkaldt af, at de berører et stort antal enkeltfænomener, dels fordi de indgår i en proces, hvor det mindre kommer an på et administrativt skøn, mere på fremskaffelse og dokumentation af et kompleks af konkrete oplysninger.

Disse enstypesager, som udvikler sig i takt med administrationens rationalisering, må vi først og fremmest koncentrere vor kassationsvirksomhed om. Her er der mulighed for at erstatte den subjektive vurdering med objektive kassationskriterier og samtidig opnå en

meget høj kassationsprocent med mindst mulig reduktion af materialets dokumentariske effekt.

Ved partiel bevaring af enstypesager er der to veje at gå. Man kan gennemgå hver enkelt sag og udskille alt sekundært materiale, altså udtynding. Og man kan opstille en formel for repræsentativ udvælgelse, bevare de sager in toto, der omfattes af denne formel, og kassere resten. Fra et økonomisk synspunkt er den sidste fremgangsmåde langt at foretrække, men hvordan forholder de sig til hinanden i metodisk henseende?

Udtyndingsmetoden indebærer som regel, at kassationsresultatet ikke bliver særlig stort, medmindre man inddrager det primære materiale, så man igen havner i en subjektiv klassifikation af materialet som mere eller mindre værdifuldt.

Den repræsentative udvælgelse bygger på en teori om, at et stort antal ensartet tilvejebragte data ved en bestemt udvælgelsesteknik kan reduceres til en vis lav procentdel, således at den dokumentariske effekt med en tilladelig usikkerhed forbliver den samme som i det totale materiale. Arkivalier, der ikke er enstypesager, kan man i hovedsagen begrænse ved præventive forholdsregler og ved journalplaner, der tillader at øremærke inferiørt og sekundært materiale fra dets tilblivelse. Enstypesager kan ikke behandles efter denne metode. De enkelte sager kan være af meget ringe betydning, men serievis vil de næsten altid udgøre databeholdninger, som må stilles til rådighed for forskningen, uden at arkiverne på kommende

generationers vegne tager stilling til materialets værdi. Både økonomiske og metodiske grunde taler for at give kassation af enstypesager efter samplingmetoden en høj prioritet.

Vi er endnu meget langt fra at kunne løse denne opgave tilfredsstillende. Vi vil være nødt til at køre med kassationsmetoder, vi ikke rigtig har tillid til, indtil vi har udviklet og afprøvet nye og bedre metoder. Denne proces kræver bl.a. eksperimenter som f.ex. af et bestemt enstypemateriale at udtage ikke én, men to eller flere samples og afprøve metodens effektivitet ved at stille samme spørgsmål til dem og sammenligne svarene. Det ville være fortræffeligt, om et sådant experiment kunne udføres i samarbejde med forskere udenfor arkiverne.

Ad denne vej kan vi nå frem til at kassere ikke blot mere, men også bedre, end vi hidtil har kunnet.

Diskussionen efter overarkivar Niels Petersens oplæg tog først retning af at klargøre det økonomiske/politiske aspekt i kassationsproblemet. Der blev spurgt, om de politiske krav og økonomiske betragtninger ikke var et skalkeskjul, og om arkivvæsenet ikke havde forsømt at gå ind i en debat med politikerne og søge støtte og argumenter hos et bredt udsnit af forskningen og derved stille de bevilligende myndigheder over for et samlet forskningens

krav (V a g n D y b d a h l, K n u d P r a n g e). Der var enighed om, at debatten måtte intensiveres (E r i k S t i g J ø r g e n s e n og r i g s a r k i v a r e n), den var jo allerede kommet i gang gennem forhandlinger og ansøgninger til de bevilgede bygningsprojekter. Der blev gjort opmærksom på, at der i realiteten ikke fra politikernes side blev stillet krav om kassation, men om at økonomisere med pladsen, et krav der med rimelighed må stilles til enhver statsinstitution (N i e l s P e t e r s e n). Professor H.P. Clausens advarsel på historikermødet i Odense til arkivarerne mod frasen "af historisk interesse" i kassationsspørgsmål blev i denne sammenhæng fremdraget, men selv om man var principielt enige om, at man måtte forvise den fra enhver saglig debat, blev dens nytte, specielt hvor det drejede sig om kassationsforhandlinger i en mindre institution, dog fremhævet (S i g u r d J e n s e n).

Alle erfaringer og økonomiske betragtninger viser, at det systematiske kassationsarbejde først og fremmest bør koncentreres om de nyeste og de fremtidige arkivdannelser (r i g s a r k i v a r e n, N i e l s P e t e r s e n, K n u d P r a n g e, E r i k S t i g J ø r g e n s e n), og det blev i denne forbindelse foreslået, at den for landsarkiverne praktiserede 1870- års kassationsgrænse rykkes frem til 1920 (K n u d P r a n g e). Spørgsmålet om EDB-teknikkens udvikling og dens indflydelse på arkivdannelse og -mængde blev derpå berørt ud fra synspunktet: vi står muligvis over for en omkalfatring

af den traditionelle arkivdannelse, vil det så ikke være den bedste investering at løse kassationsproblemet for de sager, der allerede er skabt, d.v.s. for sagerne 1920-60? (G r e t h e I l s ø e). Men her var det den almindelige opfattelse, at EDB-materialet hovedsageligt ville blive sekundært og udgøre et (kassations)problemkompleks for sig, mens den hidtidige administrative papirstrøm ville fortsætte upåvirket af EDB. (r i g s a r k i v a r e n, N i e l s P e t e r s e n). Rigsarkivaren henviste til, at man i Sverige i 1967 har nedsat et ekspertudvalg for at udrede arkivspørgsmålene vedrørende dataindholdet i den moderne informationsbehandling, og at man fra dansk side vil holde sig á jour med dette udvalgs arbejde. En enkelt diskussionsdeltager (H a r a l d J ø r g e n s e n) protesterede imod, at kassationer i arkivsager før 1900 (1920) trods deres urentabilitet blev skrinlagt idet han hævdede, at det er utilfredsstillende for en arkivmand at gå rundt med bevidstheden om, at der ligger irrelevant materiale på hylderne.

R i g s a r k i v a r e n fremhævede, at en rationalisering af administrationen ville komme kassationsarbejdet til gode, og så gerne at arkivvæsenet blev inddraget i de fremtidige rationaliseringsbe-
stræbelser. Sådant som de kommunale administrationsreformer er gennemført, vil de desværre næppe gøre papirproduktionen mindre. Der herskede en vis skepsis m.h.t. om en rationalisering af den offentlige administration vil kunne reducere arkivaliemængden. Den store vækst af arkivalier skyldes i højere grad

end urationelle administrationsformer det stadig mere komplicerede mønster af krav, rettigheder og forpligtelser, der består i det moderne samfund mellem den enkelte borger og administrationen, og som formidles gennem en lang række organisationer og melleminstanser (N i e l s P e t e r s e n).

Hvad angik de metodiske overvejelser var der enighed med indlederen om at man må væk fra de kasuistiske kassationsundersøgelser, der som regel kommer i stand fordi en institution "tilfældigvis" skal flytte, har fundet gamle sager på loftet el. lign. og derfor kontakter arkivvæsenet. I stedet skal man arbejde systematisk med de arkivfonds og sager, hvori kassation er rentabel (E r i k S t i g J ø r g e n s e n). Der var ligeledes tilslutning til, at man med støtte i de fremførte økonomiske og praktiske betragtninger i første række koncentrerer undersøgelserne om de såkaldte enstypesager med henblik på kassation efter statistiske principper. Vi må imidlertid gøre os klart, at en sampling på statistisk grundlag også foregår ud fra subjektive kriterier, men vi kan ved hjælp af statistiske beregninger udfinde, hvor stor en procentdel af vedkommende enstypesager der må bevares for at dataeffekten er forsvarlig (N i e l s P e t e r s e n, E r i k S t i g J ø r g e n s e n). Man kan nå langt ved at arbejde med og tillige at søge at udvide begreberne om enstypesagsproblemet. F.eks. indeholder de fleste ministerielle journal-systemer foruden generelle sager en række konkrete sager eller "direktoratssager" ("bevillinger i hen-

hold til § 9" og lign.), som i realiteten er ens-
typesager og derfor vil kunne underkastes en kassa-
tionsundersøgelse efter samme principper (N i e l s
P e t e r s e n, E r i k S t i g J ø r g e n s e n).

Men foruden at tilstræbe en både bedre og mere
systematisk kontakt med administrationen (hvad der
vil kræve meget mere personale), må vi i dialog med
forskerne, for at vore begreber om kassation kan
forfines og vore overvejelser og handlinger blive
forsvarlige. Der må skabes forståelse for, at et
effektivt arbejdende arkivvæsen er en nødvendig for-
udsætning for den historiske forskning (E r i k
S t i g J ø r g e n s e n).

H a n s H. W o r s ø e:

Toldarkiver i Jylland - kassationsbestem-
melser og faktiske forhold ved embederne.

Landsarkivets bestand af toldarkiver falder naturligt i to grupper: Overtoldinspektoratet for Jylland og de enkelte toldkamre.

Afleveringen af Overtoldinspektoratets arkiv er sket i tre tempi, nemlig i 1892, hvor der afleveredes frem til 1860, 1947-48 (frem til ca. 1910) og ved embedets nedlæggelse i 1965. Ved sidstnævnte lejlighed overførtes de løbende sager til direktoratet for toldvæsenet i København, hvorimod alle andre sager afleveredes helt frem til 1965.

I forbindelse med afleveringen 1947-48 gav Rigsarkivaren tilladelse til kassation af forskellige grupper. I indstillingen om kassation, dateret Viborg 13. maj 1948, anføres, at overtoldinspektoratet er et udpræget gennemgangsembede, og at de fleste sager derfor vil kunne findes enten i finansministeriets arkiv (departementet for told- og forbrugsafgifter) og/eller i de enkelte toldembeders arkiver. Blandt de vigtigste kasserede grupper er budgetter, intradelister, rapporter og toldgodtgørelser efter toldloven, alt sædvanligvis udfærdiget i 3 eksemplarer. Også cirkulæreskrivelser fra 1890 ff. til toldstederne er kasseret. Endelig er konduiteforklaringer med undtagelse af hvert 10. år kasseret. I Rigsarkivarens accept af denne indstilling tiltrædes et ønske fra overtoldinspektoratets side, at de nævnte sager for

fremtiden kasseres ved embedet efter 10 års forløb. Ved afleveringen til arkivet ved embedets nedlæggelse var overtoldinspektoratets arkiv således rensset for kassabelt materiale, hvorimod arkivets øvrige indhold synes at være intakt. Ved de gennemførte kassationer har man regnet med, at såvel de overordnede som de underordnede instansers arkiver var intakte, men dette rummer i det mindste for de underordnede embeders vedkommende en fare, som jeg vil prøve at påvise i det følgende.

Afleveringen af de lokale toldkamres arkivalier har været præget af landsarkivets manglende magasin-kapacitet næsten lige fra begyndelsen. I henhold til kulturministeriets cirkulære af 10. marts 1891 skal toldembeders arkivalier - med undtagelse af cirkulæresamlinger og ordrebøger med bilag - afleveres, når de er 40 år gamle. Der fandt imidlertid ikke nogen systematisk aflevering sted ved arkivets oprettelse og bortset fra enkelte spredte afleveringer, skete der ikke noget med toldarkiverne før i 1938, da arkivalier ældre end 1860 blev hjemkaldt, ialt beregnet til 55 m. Samtidig beregnedes omfanget af de ved toldstederne beroende afleveringspligtige arkivalier 1860-1900 til ca. 115 meter, som der imidlertid ikke kunne skaffes plads til. Efter opførelsen af den nye arkivbygning var det planen at hjemkalde de afleveringspligtige toldarkivalier, men sagen blev udskudt og først taget op 1968 i anledning af betænkningen om toldvæsenets rationalisering, hvorefter 16 jyske toldkamre skal nedlægges eller omdannes til kontrolsteder, medens de resterende 13 udvides til distrikts-

toldkamre.

For at skaffe klarhed over, hvad der måtte være af arkivalier ved de enkelte toldsteder, blev der i efteråret 1968 aflagt besøg på to toldkamre. Besøget på toldkammeret i Viborg var alarmerende. Dette toldkammer havde i 1910 afleveret sager op til 1875, og det viste sig nu, at der for tiden 1875-1960 var foretaget totale kassationer, idet man kun havde skånet een pakke konduitelister for tjenestemænd 1871-1945. På loftet blev der derudover fundet 7 pakker og 3 bind tilfældige arkivalier. Forholdene på Viborg toldkammer har heldigvis vist sig at være enestående. Besøget på Ålborg toldkammer var mere opmuntrende, idet der her ikke synes at være foretaget kassationer ud over de tilladte. Efter disse to stikprøver blev der den 3. februar 1969 udsendt forespørgsler til samtlige toldkamre med anmodning om at indsende summariske fortegnelser over deres arkivalier. Fortegnelserne omfatter tiden 1860-1930 og de enkelte arkivers indhold svinger i størrelse fra $2\frac{1}{2}$ -3 meter op til 15 m. i Århus og 25-30 m. i Ålborg. Ialt bliver der tale om ca. 215 meter, hvilket skulle give et gennemsnit på ca. 8 meter pr. toldkammer. Dette tal må sammenholdes med indberetningerne fra 1938, hvoraf det fremgik, at der ialt fandtes 115 meter fra perioden 1860-1900, hvilket vil sige ca. $4\frac{1}{2}$ m. ved hvert toldkammer. Heraf følger igen, at tilvæksten for årene 1900-1930 ved hvert toldkammer har været ca. $3\frac{3}{4}$ m., eller $12\frac{1}{2}$ cm. årligt. Hvis tilvæksten har været større, må der være foretaget kassationer enten i materialet 1860-1900 eller i det nyere. Efter indholdet af Ålborg

toldkammers arkiv kan dettes årlige tilvækst, når de lovlige kassationer er foretaget, beregnes til ca. 40 cm. Nu er Ålborg ganske vist et stort embede, men arkivet mangler mønstringsarkivalier, idet mønstringsvirksomheden i Ålborg og Århus sorterer under udskrivningscheferne, i alle de øvrige jyske søkøbstæder under toldforvalteren i hvis arkiv sagerne er medregnet. Der kan derfor ikke være tvivl om, at der i de toldkamres arkiver, der i løbet af efteråret vil blive afleveret til landsarkivet i Viborg, uden hjemmel vil være foretaget mere eller mindre tilfældige kassationer omfattende formentlig op imod 50% af det oprindelige indhold. Man må sikkert også regne med, at en del af det ikke afleveringspligtige materiale 1930-1969 allerede på nuværende tidspunkt er gået tabt.

Kassationsreglerne for toldarkiver er hurtigt opsummerede. I tolddepartementets reglement vedr. forbrugsafgifter af 1. november 1948 kap. 24 bestemmes det, at regnskabsbøger vedr. forbrugsafgifter samt de dertil hørende bilag kan kasseres efter 3 år, benzinregnskaber efter 5 år. Andre kassationsbestemmelser er ikke kommunikeret toldstederne, men flere steder er klausulen i cirkulæret fra 1891 om, at cirkulæresamlinger og ordrebøger med bilag ikke er afleveringspligtige efter 40 år, blevet opfattet som en kassationsbemyndigelse. For mønstringsarkivaliernes vedkommende er der i 1965 givet tilladelse til kassation af de københavnske, medens Rigsarkivaren resolverede, at man burde vente med de øvrige.

Det må erkendes, at de enkelte toldforvaltere ikke

har kunnet hente megen råd og støtte i deres cirkulærer og bekendtgørelser, når arkivet har været ved at vokse dem over hovedet. Da landsarkiverne ikke har haft tilsynspligt med toldarkiverne, da der ikke er indkrævet arkivfortegnelser ved embedsskifte, da der ikke har eksisteret kassationsregler, og da afleveringsfristerne ikke har kunnet kræves overholdt, har de enkelte toldforvaltere meget let kunnet få den opfattelse, at deres arkiver ingen praktisk interesse havde.

I forbindelse med afleveringen i 1938 anmodede daværende rigsarkivar Axel Linvald landsarkivar Svend Aakjær om en udtalelse om kassation i toldstedernes journalsager. Sv. Aakjær nøjedes imidlertid ikke med dette, men indsendte 8. april 1938 en detailleret redegørelse for toldstedsarkivernes indhold og historiske værdi mundende ud i et forslag til kassation af bl.a. journalsagerne, hvoraf 90-95% skønnedes værdiløse, intradelister og regnskabs-ekstrakter samt en række mindre grupper. Af en del af disse ting er imidlertid nu det eksemplar kasseret, der fandtes i overtoldinspektoratets arkiv, og af intradelisterne også departementets eksemplar. Også hvad angår journalsagerne vil jeg tillade mig at sætte et spørgsmålstegn ved fuldstændig kassation, da disse blandt andet indeholder korrespondancen med inspektoraterne, hvis arkiver for de ældste deles vedkommende i det mindste momentant synes at være forsvundet. Til bevaring p.g.a. dets historiske interesse indstilledes journaler og ordrebøger samt kopibøger og koncepter til årsberetninger om vare- og

produktionsstatistik, toldbøger, kassebøger og kassejournaler, tilsyn med skibsfart og varekontrol, en stor del af gruppen næringsvæsen, arkivalier vedr. måling og registrering af handels- og fiskerifartøjer, mønstringsarkivalier og personale-sager. Gruppen bitoldsteder, toldkontrolposter, vagtskibe, patrulje- og krydserbåde indstilledes efter departementets særlige ønske til bevaring, ligesom rigsarkivar Linvald gik ind for at bevare kopier af toldstedernes årlige indberetninger selv om originalerne fandtes i centralmyndighedernes arkiv "da de imidlertid må antages at have stor lokalhistorisk interesse - som det er landsarkivernes sag at tilfredsstille" (citater).

Den 25. april 1938 meddelte Rigsarkivar Linvald de facto bemyndigelse til kassation ned til år 1900 efter de nævnte retningslinjer, men bemyndigelsen blev aldrig udnyttet eller kommunikeret toldstederne, formentlig fordi der var uklarhed om, hvor kassationerne skulle foregå. Der er for mig ingen tvivl om, at hvis den Aakjær-Linvaldske kassationsplan var blevet meddelt toldstederne, ville de ledende lokale embedsmænds indstilling til deres arkiver være blevet påvirket af den, og de planløse kassationer eller tilintetgørelse ved dårlig opbevaring være undgået. Konklusionen må blive, at man ved de embeder, hvor arkivvæsenet ikke har tilsynspligt må regne med endda ret omfattende ulovlige kassationer, hvis man ikke lader disse mærke, at en del af arkivets indhold er af historisk interesse og derfor samfundets ejendom. Dette kan bedst ske gennem udarbejdelse af kassationsplaner, der således direkte kommer til at bidrage til det relevante materiales bevarelse.

Efter arkivar Hans H. Worsøes redegørelse, som rigeligt bekræftede den beklagelige kendsgerning, at der uvægerligt sker ulovlige kassationer ved de embeder og institutioner, hvor arkivvæsenet ikke har tilsynspligt, fastslog rigsarkivaren, at arkivvæsenet må sikres både tilsynspligt og tilsynsret. For landsarkivernes vedkommende vil det ske gennem et nyt udkast til 1891-bekendtgørelsen, som efter at være blevet drøftet på flere landsarkivarmøder og derpå sendt til høring i ministeriet for kulturelle anliggender, netop er kommet tilbage og synes stort set at stå fast. Det er imidlertid lige så nødvendigt, at der udarbejdes en lignende bekendtgørelse for centraladministrationen. Arkivvæsenet har i virkeligheden intet retsligt grundlag for tilsyn over for centraladministrationen, en situation, der vistnok er enestående i verden. Måske bør de to bekendtgørelser sammenarbejdes. Arkivvæsenets formelle ret må tilvejebringes, så urimeligheder kan undgås som f.eks. at en institution, der ligger inde med værdifulde arkivalier, nægter at aflevere, og at lokalhistoriske arkiver tilraner sig kommunale arkivalier.

Der blev fremført flere eksempler på "momentant forsvundne" arkiver (N i e l s P e t e r s e n, H a r a l d J ø r g e n s e n) og arkiver med hjemmestrikkede kassationsordninger (K n u d P r a n g e) som følge af manglende tilsyn. Hårdest synes det at være gået ud over de centrale mellem-institutioner mellem de departementale arkiver og de lokale arkiver, idet der har hersket

den opfattelse, at Rigsarkivet var for de ministerielle og visse fornemme institutioners arkiver (N i e l s P e t e r s e n). På baggrund af disse sørgelige erfaringer blev der som på Snoghøj-seminaret (jfr. rapport II, s. 48) slået til lyd for at man etablerer en oversigt over alle både nedlagte og eksisterende embeder og institutioner under henholdsvis Rigsarkivets og de respektive landsarkivers ressorts (G r e t h e I l s ø e), en tanke som rigsarkivaren tidligere har erklæret sig positiv overfor.

Det blev gjort gældende, at toldarkiverne var velegnede til at underkaste en såkaldt lodret kassationsundersøgelse (r i g s a r k i v a r e n, H a r a l d J ø r g e n s e n), og rigsarkivaren fremførte spørgsmålet, om en sådan lodret kassation skulle gennemføres helt til bunds. Skal et materiale, der har en klar lokalhistorisk værdi totalt kasseres i landsarkiverne, hvis det findes tilsvarende i centrale arkiver? Det blev i denne sammenhæng anført, at en kassationsundersøgelse var vanskelig at foretage på det lokale plan, fordi man i landsarkiverne ikke kunne skaffe sig det nødvendige overblik over de tilsvarende kassationer i de centrale instansers arkiver (H a n s H. W o r s ø e). M.h.t. det lokalhistoriske materiale, der vil blive kasseret ved en gennemført lodret kassation, kan man forudse, at de lokalhistoriske arkiver vil være ude efter det (H a n s H. W o r s ø e). Hertil meddelte rigsarkivaren, at arkivalier, der er kondemneret, er kas-

sabilia og må på ingen måde overlades andre arkiver, et standpunkt, som også det samlede landsarkivarkollegium indtager. Det var noget andet med dubletmateriale, det ville under visse omstændigheder kunne deponeres i andre arkiver (jfr. deponeringen af skødegenparterne). Spørgsmålet blev derpå rejst om forbudet også gælder kassabilia fremgået ved en repræsentativ kassation, d.v.s., hvor kassabilia i virkeligheden ikke er uden historisk interesse (K n u d P r a n g e). Og det blev draget i tvivl, om arkivvæsenet overhovedet er berettiget til at overlade offentlige arkivalier til private institutioner (N i e l s P e t e r s e n).

F r a n k J ø r g e n s e n :

Bevaring af repræsentative prøver
på enstypesager.

Enstypesager eller Particular Instance Papers kan defineres som sager, der alle behandler samme emne, men som adskiller sig fra hinanden ved at vedrøre forsk. personer steder ell. ting. Den moderne administration skaber mange af den slags arkivalier, ofte består materialet af skematisk papir.

I mange tilfælde har arkiverne ikke kunnet opbevare sådant materiale, enten er de blevet bevaret totalt eller totalt kasseret. Har der været ekstrakter, journaler e.l. er disse blevet bevaret. Prøver er kun udtaget i ret få tilfælde og kun i nyere tid. Ved disse kassationer mister man ikke alene primært materiale, men herved tabes også kendskabet til den administrative proces. Fra et moderne forskningsmæssigt synspunkt er det afgørende, at man råder over sammenligneligt materiale, men det er ikke altid nødvendigt at råde over hele materialet. Det ældre synspunkt overfor kassationer i arkiverne kan måske karakteriseres således, at enten bevaredes hele materialet, eller hvis dette ikke lod sig gøre, bevaredes erstatningsmateriale, der indeholdt oplysninger om samlige enkeltsager.

Ved at udtage repræsentative prøver bevarer man dele af det primære materiale. Herved kan man studere den administrative procedure og samtidig få kendskab

til enkeltoplysninger, som ikke er medtaget i eventuelle bevarede journaler eller ekstrakter. Udtagelse af repræsentative prøver eller sampling kan ske på to måder: 1) random sampling, 2) selected sampling. Random sampling er tilfældig udtagelse, f.ex. hvert 10. journalnummer, ved selected sampling tages hensyn til f.ex. visse sociale grupper, særlige dele af landet, udvalgte aldersklasser o.s.v.

Ejendomsvurderingsskemaer er et arkivmateriale, hvor sampling med fordel kunne anvendes. Siden 1903 er der med regelmæssige mellemrum udsendt sådanne skemaer til alle ejendomsbesiddere af hensyn til ejendomsbeskatningen.

Næsten alle vurderingsskemaer er hidtil blevet kasseret på nær den 1. vurd. og den 11. vurdering. Går det som hidtil, vil der ske det, at Statens ligningsdirektorat afleverer den 12. vurd., som der kun kan blive plads til, fordi arkivet kasserer den 11. vurd. Til gengæld bevares de såkaldte vurderingsfortegnelser, der fra de enkelte skemaer kun overfører den af vurderingsmændene anførte vurderingssum, ejers navn og ejendommens matrikelnummer. De samme oplysninger findes også i amtstuernes hovedbøger, der forøvrigt alle bevares.

11. vurd. fra 1956 fylder for skemaernes vedk. ca. 260 m. og udgør 3320 pk. Der findes gennemsnitligt ca. 250 skemaer i hver pk., ialt altså ca. 830 000 skemaer. Skyldkredsen for København og Frederiksberg udgør 179 pk., Bornholm 53 pk. I første omgang skal her søges tilstræbt en rimelig

topografisk dækning ved udtagelsen af prøverne. Bevares 1% ved at udtage et af hvert 100 skemaer, vil der for Bornholms vedk. blive bevaret 135 skemaer, ved en 2% bevaring dækkes øen af 270 skemaer. Til sammenligning dækkes København og Frederiksberg ved 2% bevaring af 896 skemaer.

Skønnes 2% bevaring rimelig, kan man vælge forskellige måder at udtage prøverne på:

(1) hvert 50. skema udtages, (2) hver 50. pk., (3) halvdelen af hver 25. pk. Første metode er naturligvis den dyreste, anden metode den billigste. Ved f.ex. at udtage halve pk. til opbevaring kan enkelte vurderingsmænds behandling af skemaerne studeres og sammenlignes, samtidig er udtagelsesmetoden forholdsvis prisbillig, til gengæld giver den en ringere topografisk dækning end (1). Også registreringsmæssige fordele ved (3).

Hvad omvurderingerne angår, kan det være rimeligt at bevare en større procentdel, bl.a. da materialet er mindre. Omvurderingen 1957 fylder for ex. 258 pk. Bevarer vi f.ex. 10% vil der være meget stor sandsynlighed for at øen repræsenteres for et at årene 1957-1959. Udtagelsen tænkes her foretaget ved at halvere hver 5. pk. Kasserer ll. alm. vurd. efter disse retningslinier vil skemaerne incl. omvurderingerne reduceres fra ca. 311 m. til 11 m.

Samme udvælgelsesmetoder kunne utvivlsomt med held anvendes overfor f.ex. selvangivelsesmateriale og fremmedpolitiets visumsager - og jo simplere metode, der anvendes, jo nemmere vil det være for arkiverne at få samplings foretaget i administrationen.

Er metoderne for komplicerede, må de udføres i arkiverne, hvilket i mange tilfælde vil umuliggøre løsningen af opgaverne.

Diskussionen efter Frank Jørgensens indlæg drejede sig overvejende om, i hvor høj grad og på hvilken måde der kan foretages en sampling (specielt i enstypesager) uden at ødelægge materialets værdi, og om en sådan fremgangsmåde er økonomisk rentabel. Man vil ved sampling skabe et repræsentativt "mini-Danmark", og det er derfor afgørende at man gennemtænker, hvad man vil have repræsenteret. Man bør i denne henseende lave et grundigt forarbejde og først derefter spørge statistikerne om hvor meget der kan kasseres. (S t i g J ø r g e n s e n). Ud fra egne - og afskrækkende - erfaringer fortalte J a r n h u s at forarbejdet var så stort, at det var et åbent spørgsmål om det var økonomisk rimeligt. Hertil svarede N i e l s P e t e r s e n at der ikke var nogen direkte sammenhæng mellem forberedelses størrelse og arkivets omfang, fremgangsmåden burde derfor reserveres store grupper af enstypesager. Rigsarkivet vil nu experimentere med ejendomsskemaerne, som ellers kasseres, for at prøve at finde en rimelig kassationsprocent. M.h.t. det sidste problem anførte H a n s C h r. J o h a n s e n, at det afgørende er hvor meget man

ønsker at gå i enkeltheder, hvor hyppigt forekommer de enkelte detaljer eller begivenheder i materialet og hvor stor en sikkerhed ønsker man at opnå. Jo sjældnere detaljerne forekommer i kilderne og jo større sikkerhed man vil have, des lavere bliver kassationsprocenten. Grænserne for hvor sjældne varianter vi vil have med er subjektive, og valget kan være bestemt af hvilke økonomiske midler arkivvæsenet har til rådighed. Det fremførtes dog (S t i g J ø r g e n s e n), at økonomiske betragtninger ikke bør afholde os fra at bevare, når forskningshensyn taler herfor. Dertil kommer, at fremtidens forskere eventuelt vil stille andre spørgsmål end vi, og at man ved lokal- og socialhistoriske punktundersøgelser har brug for at alle relevante kilder er bevaret fra samme geografiske område. Her vil en sampling kunne være ødelæggende (K n u d P r a n g e).

H a n s C h r. J o h a n s e n foreslog, at man i sådanne tilfælde kombinerede sampling med total bevarelse for 2-3 områders vedkommende. Generelt gælder også, at dersom man kasserer et statistisk grundmateriale, bør det dog stadig kunne ses, hvorledes administrationen har behandlet materialet, f.ex. hvad der er henregnet til hvilke kategorier etc. (S t i g J ø r g e n s e n).

Mere specielt drøftede man problemet selvan-givelser, som ikke kan bevares i deres helhed, skønt de indeholder værdifulde oplysninger. Der var enighed om at bevare dele af materialet - bl.a. fra krigs- og kriseår (r i g s a r k i v a r e n),

og om at nøjere bestemmelser herom bør indgå i et kommende ministerielt cirkulære om kassation i kommunale arkiver. (r i g s a r k i v a r e n og S i g u r d J e n s e n).

V e l l o H e l k:

Kassation af kommunikations- og
personsager i Udenrigsministeriets arkiv.

Skønt Udenrigsministeriet allerede næsten 60 år har haft et sagligt ordnet journalsystem, er kassationen først i de sidste år blevet aktuel. Siden 1964 er gennemgået over halvdelen af ministeriets arkiv. Samtidig er også tilsvarende grupper i repræsentationernes arkiver taget under kassationsbehandling, og her er kassationsprocenten betydelig større end i selve Udenrigsministeriets arkiv.

UM er i høj grad blevet et ekspeditionskontor for andre ministerier. Til ministeriet indløber og videresendes til eventuelle interesserede en lang række sager, som kan betegnes som kommunikationssager, der hovedsagelig indeholder informationsmateriale af kortvarig betydning. Ofte består dette materiale rækker af tryksager eller duplikeret materiale, som tillige ikke kan anses for at være komplet, og der er ikke tale om egentlig sagsbehandling. Dette materiale fylder navnlig op i repræsentationernes arkiver, som har meget informationsmateriale om danske forhold, som skal stå til rådighed for eventuelle interesserede, men bliver hurtigt forældet og afløses af nyt materiale. Det samme gælder firmaformidlingsager, hvor forældelsesfristen er sat til tre år. Informationsmateriale må kunne kasseres efter

kort åremål.

Den anden store gruppe, hvor der er store kassationsmuligheder, består af personsagerne. Her kan man skelne mellem de interne personsager og bistandssager. Det største kassationsobjekt i de interne sager er ansøgninger om ansættelse i Udenrigsministeriets tjeneste - kun ansøgninger om karrierestillinger bliver bevaret. Ved de fleste andre personsager yder ministeriet bistand enten til enkelte personer eller til myndigheder og institutioner med henblik på enkeltpersoners forhold (hjemsendelse, forkyndelse af domme, underholdsbidrag, udbetaling af pensioner, udlevering af forbrydere o.l.). I de fleste tilfælde virker UM blot som et mellemlid, og en kassation kan uden skade gennemføres, da den egentlige sagsbehandling hører hjemme i ressortministerierne.

Den største gruppe personsager udgøres af bistand til søfolk ved sygdom, hjemsendelse, agterudsejling o.l. Sagerne behandles rutinemæssigt og kan derfor kasseres med undtagelse af et udvalg på ca. 5%. Også visumsager kasseres, da undersøgelser om ansøgenes forhold er overladt til politimyndighederne. I det hele taget kan i de fleste andre grupper opnås en meget høj kassationsprocent, helt op til 80-90%. Kassationen gennemføres af ministeriet.

Det har været et hovedprincip, at alle sager, der indeholder principielle overvejelser, skal bevares. Takket være det saglige journalsystem er

det forholdsvis let at gennemføre kassation, også efter gennemgang, da man må være opmærksom på, at der kan være principielle sager i næsten alle grupper. I fremtiden må disse sager på forhånd på en eller anden måde afmærkes, således at de let kan udtages ved den endelige kassationsbehandling. Det er meningen, at kassationen skal ske i ministeriet, og at kun de sager, der skal bevares, afleveres til sin tid til rigsarkivet.

Arkivar Erik Stig Jørgensen fandt det meget påkrævet, at man forsøger at finde en løsning vedr. det rent informative materiale, der hober sig op i journalsagerne ikke alene i udenrigsministeriet men i hele administrationen. Man må finde frem til et henlægningsystem, der klart udskiller informationsmaterialet. Dette materiale må på en eller anden måde ind i en biblioteksmæssig ramme, måske under de enkelte fagministeriers regi, eventuelt under Det kgl. Biblioteks regi. Arkivvæsenet må melde hus forbi, hvad angår systematisering af og dokumentations-service i dette materiale, men må løse det rent tekniske problem, som udskillelsen er (Niels Petersen). Naturligvis må man have et særdeles åbent blik for, hvornår et informationsmateriale indgår i sagsbehandlingen og eo ipso bliver et arkivale. Dr. Hans Chr. Johansen, der en tid havde været knyttet til

udenrigsministeriets fællesmarkedskontor, nævnte, at man her har en vis opsplitning af dossier-pakkesagerne, således at hver sag består af en hovedpakke med det for sagsbehandlingen primære materiale og en bipakke med det sekundære. Opsplitningen er dikteret af praktiske arbejdshensyn og næppe gennemført med streng konsekvens inden for den enkelte sag.

V e l l o H e l k var enig med Erik Stig Jørgensen i, at problemet ikke måtte løses ensidigt for de enkelte ministerier, men for den samlede administration. Ikke desto mindre var det i den konkrete arbejdssituation, han befandt sig i m.h.t. udenrigsministeriets arkivsager, nødvendigt at indstille "gennemgangs"-materialet til kassation, så uhyre mængder drejer det sig om (til eksempel nævntes Folkeforbundet).

R i g s a r k i v a r e n konkluderede, at problemet må tages op til drøftelse med administrationsrådet i forbindelse med en almindelig rationalisering af statsinstitutionernes journaliseringsarbejde.

H a r a l d J ø r g e n s e n :

Kassation af justits- og politidokumenter,
herunder specielt straffeakter.

Formålet med efterfølgende meddelelse er at give en kort rapport om et løbende kassationsarbejde i det sjællandske landsarkiv omfattende det arkivalske materiale, der findes i retsbetjentarkiverne for årene 1870-1919 vedr. retsbetjentenes dømmende virksomhed. Forholdene i København er holdt uden for.

Materialet falder i to hovedgrupper, nemlig en række protokoller med tilhørende sager. Protokollerne kan have forskellige navne fra embede til embede, men benævnes som regel: justitsprotokoller, politiprotokoller, ekstraretsprotokoller m.m. Sagerne ligger til de enkelte protokoller og inden for pakkerne nærmest i kronologisk rækkefølge efter sagens behandling. Dommene kan være indført i ovennævnte protokoller, men det almindelige vil være, at der findes særlige dombøger.

Analyserer man de civile sager, vil man finde en meget stor gruppe rene inkassosager. Der er endvidere retssager vedr. strid om indgåede kontrakter, herunder handel med heste og kreaturer. En mindre gruppe omfatter stridigheder om ejendomsforhold, herunder vejrettigheder og grænser.

Politisagerne indeholder en betydelig mængde rene politisager, gadeuorden m.m. foruden alle arter

af kriminelle sager, fra de ganske små til de meget alvorlige. Man finder et betydeligt antal betlerisager og sædelighedssager. Endvidere udgør berigelsesforbrydelser en meget væsentlig del af denne saggruppe, og tyverisagerne er absolut dominerende. Også voldsagerne er hyppigt forekommende og repræsenterer alle former for vold, enkelte med døden til følge. Endelig finder man en mindre gruppe færdselssager. De offentlige politi- og straffesager holdes som regel adskilte fra de private politisager. I denne sidste gruppe indgår et betydeligt antal sager vedr. tjenestefolk (tilbageholdt løn, bortvisning fra tjeneste m.m.). I denne afdeling findes også talrige private injuriersøgsmål, herunder også en del politiske.

Meget af dette materiale har meget ringe historisk relevans og må kunne kasseres i tilfælde af, at man bevarer protokolmateriale intakt. Dette er også overholdt i det sjællandske landsarkiv. En anden forudsætning for at gennemføre en ret omfattende kassation af dette materiale er, at man har bevaret visse embeder intakt. Det gælder indtil videre Helsingør og Præstø byfoged og Stevns-Fakse herred. Man har til hensigt også at inddrage enkelte vestsjællandske jurisdiktioner, f.eks. Slagelse fra kassation.

Af de omtalte civilretlige sager vil der navnlig være grund til at bevare gruppen vedr. ejendomsforhold og visse sager vedr. strid om kontrakter. Bankkassosager og de mange sager om hestehandler må

kunne kasseres. Dog har man opmærksomheden henledt på, at der bør bevares et fyldigt materiale til belysning af den skriftlige procedure (sagførerindlæggene). I gruppen private politisager må der bevares et passende udvalg af sagerne vedr. tjenesteforhold, da de har socialpolitisk betydning. Private injuriesager må for største delen kunne kasseres, bortset fra de politiske.

Inden for de offentlige politisager, og som de nu oftest benævnes: straffeakterne kan der og er der gennemført omfattende kassationer. Det gælder navnlig betlerisagerne, sædeligheds-sagerne og tyverisagerne. Bedragerisagerne kan indeholde et værdifuldt materiale til belysning af specielle økonomiske forhold, og der kan under sagen være fremlagt regnskabsmateriale, selskabsvedtægter m.m., som bør bevares. Voldssagerne kan også udtyndes i meget høj grad. Af de ældste færdselssager, der viser automobilets fremrykning, navnlig i landjurisdiktionerne er der bevaret en del prøver.

I ældre tid fulgte landsarkivet den praksis, at man bevarede visse årgange og kastede resten af materialet bort ubeset. Siden 1962 er praksis, at de enkelte pakker gennemgås af arkivar, som udskiller det materiale, der bør bevares. Her er det personlige skøn om den enkelte sags historiske relevans afgørende for udskillelsen. Dette gennemgangsarbejde er gennemført, og siden 1962 er kasser-

et ca. 160 m.

Når denne ret omstændelige kassationsform er anvendt, og anden form er ikke forsvarlig, hvis man vil kassere, skyldes det i første række den opfattelse, at det er arkivarens pligt at drage omsorg for, at kassabelt materiale så vidt muligt fjernes. Hermed bidrager arkivaren til, at værdifuld hyldeplads indvindes. Desuden gør han nyttig gerning over for den historiske videnskab, som forskånes for at gennemgå en række arkivpakker med aldeles ligegyldigt materiale for at finde noget, der har historisk relevans.

Diskussionen drejede sig dels om det konkret fremlagte kassationsarbejde, dels om rimeligheden i at kassere i ældre sager der kræver en arkivalisk gennemgang af materialet. S t i g J ø r g e n s e n lagde et godt ord ind for sædeligheds- og injurie-sager og spurgte om det var muligt at tilgodese socialhistoriens statistiske interesse i sådanne sager. Han var ikke sikker på, at det var let at fraskille og bevare sager vedrørende kendte personer, ia der vil blive tale om et personligt skøn. I a r a l d J ø r g e n s e n svarede, at han forstod betænkkelighederne. Fremgangsmåden havde ulemper, og nogle ville måske i fremtiden savne disse sager, men man kunne ikke komme igennem spørgsmålet på anden måde. Iøvrigt blev de politiske

injuriesager ikke kasseret. På lignende måde blev der talt for bevarelse af betlerisager som kan give oplysninger som det ellers kan være svært at få om de dårligst stillede i samfundet (T h e l m a J e x l e v). Hertil bemærkede H a r a l d J ø r g e n s e n at det især er politirapporterne der går tabt, og at det vigtigste er i protokollerne som bevares. R i g s a r k i v a r e n havde samme opfattelse og fandt kassationen forsvarelig, selv om han også havde visse betænkeligheder. F r a n k J ø r g e n s e n gjorde opmærksom på, er der en væsensforskel mellem civile og offentlige sager. I de civile sager skal dommeren kun lytte, og protokollens referater af sagsindlæg er derfor meget tynde eller mangler helt.

Generelt fremførtes det at den overskuelighed man vil fremme gennem kassation også kunne opnås ved udarbejdelse af registraturer. (B i r g i t B j e r r e J e n s e n), og der blev spurgt om, hvorvidt det kunne forsvares økonomisk at gennemføre kassationer der var dyrere end bevaring, når argumentet for kassation ellers var at man ville spare penge (K n u d P r a n g e). H a r a l d J ø r g e n s e n svarede, at det var hurtigere for forskeren at gennemgå 5 end 25 pakker og at han, hvis andre grunde talte for, ville gennemføre kassationer, selv om de var uøkonomiske.

N i e l s P e t e r s e n var modstander af kassa-

tioner i ældre materiale som tvang en ud i en gennemgang og vurdering af blandede sager. Han fandt ikke kassationstallet 160 m. imponerende højt og ville hellere bruge kræfterne på at præge arkivdannelsen i fremtiden, frem for at foretage en kassation der kan anfægtes. Samme synspunkt hævdede T h e l m a J e x l e v.

Man kom i denne forbindelse ind på straffeakterne der ikke er sagligt ordnet og derfor kræver gennemgang før en eventuel kassation. Der var enighed om at man her bør prøve at påvirke administrationen på lignende måde som man har gjort ved udarbejdelsen af nyere journalsystemer og kassationsreglementer (r i g s a r k i v a r e n, H a r a l d J ø r g e n s e n og N i e l s P e t e r s e n).

S i g u r d R a m b u s c h :

Udtynding/kassation af Invalideforsikringsrettens journalsager i 1958-69.

Sagen om udtynding/kassation i Invalideforsikringsrettens journalsager (navnesager) er Rigsarkivets hidtil største kassationssag: Drøftelser mellem Rigsarkivet og Invalideforsikringsretten har stået på med mellemrum siden 1958, Rigsarkivet har foretaget meget grundige undersøgelser og overvejelser og de berørte arkivalier måler ca. 2000 m., hvoraf ca. 1000 m. er afleveret til Rigsarkivet.

1. Invalideforsikringsretten og dens afleveringer til Rigsarkivet.

Invalideforsikringsretten er oprettet ved lov af 6. maj 1921 og ændret ved love af 1927, 1933, 1950, 1960 og 1965. Retten modtager fra privatpersoner begæring om invalidepension, bilagt sygekasselægens erklæring og opretter på hver begæring en sag. Af disse enstypesager er til dato oprettet godt 600.000.

I Invalideforsikringsretten får sagen et løbenummer; den behandles og sendes til høring hos lægelige specialister, sygekasse, socialudvalg m.v. Der udfærdiges en indstilling på grundlag af hvilken selve "retten" ved en kendelse afgør, om begæringen kan imødekommes.

Fra 1936 til foråret 1969 har Invalideforsik-

tilstrækkelig, for i efteråret 1961 søgte Invalideforsikringsretten (gennem Socialministeriet) Finansudvalget om 80.000 kr. til fremskynding af arbejdet. Man klagede over pladsmangel og hævdede at have et arkiv på 7.500 meter.

Finansudvalget nægtede, Skræppenborg-Nielsen (sygekassefunktionær) ønskede kassation af alle sager efter 5 år! Sagen nåede frem til pressen. Rigsarkivets undersøgelse på stedet klargjorde, at Invalideforsikringsrettens arkiv efter ompakning "kun" ville måle 1.800 meter. Sagen faldt til ro, da Invalideforsikringsretten fik en bevilling til at foretage en ny aflevering til Rigsarkivet.

I foråret 1965 lod rigsarkivaren J&K-afdelingen undersøge sagen grundigt. I indstillingen gik J&K-afdelingen ind for en radikal udtynding af alle sager, dog total bevarelse af 5 promille. 2. afdeling foreslog total bevarelse af 10% og kassation af resten, idet 10% ville være tilstrækkeligt til studiet af tidens medicinal- og socialhistorie såvel som af Invalideforsikringsrettens administrative udvikling.

Rigsarkivaren ønskede at udtynde alle sager radikalt og bevare 5% totalt. I efteråret 1967 og foråret 1968 drøftedes sagen med Invalideforsikringsrettens administration og overlæger samt med Socialforskningsinstituttet. Man godkendte rigsarkivarens forslag og ønskede

blot, at de på rettens initiativ indhentede kontrolindberetninger bevarede. Herefter kunne rigsarkivaren i skr. af 11. marts 1968 resolve, at:

- 1) sager indtil nr. 20.000 og sager der ender på 00, 20, 40, 60 og 80 bevares totalt.
- 2) i andre sager bevares kun
alle begæringer
alle lægeerklæringer
alle indstillinger
alle fotografier
alle kontrolindberetninger.

Rigsarkivet erklærede sig villig til at modtage endnu een stor aflevering ubehandlet, derefter ville man kun modtage sager der var udtyndet i overensstemmelse med ovennævnte resolution.

3. Arbejdet siden resolutionen af 11. marts 1968.

Arbejdet begyndte i slutningen af maj 1968.

- a) En assistent ordnede navnekartoteket i 10-årsgrupper efter fødselsår og opstillede kortene for personer født før 1870 i 12 kartotekskasser.
- b) En revalidend begyndte at samle, udtynde og ompakke i to rækker: "Total bevarede" og "Delvis bevarede". Fra midten af december ansattes endnu en revalidend ved dette arbejde. De behandler hver måned ca. 12.000 sager, hvoraf de kasserer ca. 20 m. (godt 60%).

c) En revalidend har fremstillet mangelslister.

REGNSKAB

for perioden 1/6 1968 - 30/4 1969 = 11 måneder

UDGIFTER

Lønninger incl. Rigsarkivets faste medarbejdere	49.000 kr.
Materialer	6.500 "
Flytninger	<u>3.600 "</u>
Ialt	<u>59.100 kr.</u>

BESPARELSER

OG INDTÆGTER

Der er kasseret 97 m. navnesager og
34 m. journalkort, ialt 131 m.
Sættes prisen for 1 nyopført hylde-
meter til 200 kr., er der sparet 26.200 kr.

Dertil en lille indtægt for
salg af papir: 342 kr.

(Denne indtægt var ikke tilstrækkelig
til at betale transport af papiret
til papirfabrikken)!

Konklusion.

Arbejdet går langt hurtigere end J&K-afdelingen
skønnede i 1965 og skulle kunne afsluttes i løbet
af 2 år. Det er åbenbart en fordel, at det udføres
af personale, som ikke interesserer sig for sagerne
og vanskeligt kan løse dem!

R i g s a r k i v a r e n gjorde opmærksom på at forudsætningen for dette kassationsprojekt var, at rigsarkivet fik stillet et extra antal revalidender til rådighed. Han fandt (ligesom N i e l s P e t e r s e n) beregningen lovlig pessimistisk og mente ikke at generalomkostningerne burde medregnes.

N i e l s P e t e r s e n syntes dog at man især skulle sætte kræfterne ind på store kassationsopgaver. H e l l e L i n d e ville ikke nedregne omkostningerne ved kassationers forberedelse da dette arbejde giver arkivarerne et udmærket kendskab til arkivalierne.

R i g s a r k i v a r e n støttede dette og foreslog at undersøgelsesarbejder af principiel værdi blev udgivet. Ud fra en teoretisk økonomisk opfattelse hævdede H a n s C h r.

J o h a n s e n at chefslønninger burde medregnes da cheferne ellers kunne have udført andet (kassations)arbejde i samme tidsrum.

R i g s a r k i v a r e n svarede at det forholdt sig sådan i praxis med denne konkrete sag, at den kom udefra og skulle løses på den ene eller den anden måde.

Det drøftedes iøvrigt (N i e l s P e t e r s e n, T h e l m a J e x l e v, r i g s a r k i v a r e n og S t i g J ø r g e n s e n) i hvor høj grad personalhistoriske og medicinalhistoriske hensyn havde spillet ind da man fastsatte denne kassations omfang.

H è l l e L i n d e:

Kassationsmuligheder i
mødrehjælpsinstitutionernes arkiver.

Mødrehjælpen er oprettet ved lov af 15. marts 1939. Fra 1961 statsinstitutioner.

Tilvæksten til arkiverne i hele landet udgør sandsynligvis 50-100 meter årlig. Institutionerne har selv anmodet arkivvæsnet om at udarbejde en kassationsplan. For øjeblikket foretager nogle institutioner kassationer på egen hånd delvis efter egne regler, som udelukkende tilgodeser praktiske hensyn.

Materialet er først og fremmest klientsager, kaldet journaler. Journal i betydningen dagbog føres ikke. Hertil findes div. kartoteker og navnerogister (strip-index: smalle kartonstrimler) på mødrenes navne. Sidstnævnte synes uegnet til opbevaring. Endelig indsendes statistikkort over hver enkelt sag til hovedkontoret i København.

En journal består af 1) et kartonomslag i upraktisk format med faste oplysninger i rubrikker, 2) et journalark med faste oplysninger, referater af samtaler og husbesøg, korte notater om korrespondance og regnskab over ydet hjælp, evt. fortsat på kontinuitetsark, samt 3) 10-100 bilag, bestående af rykkerskrivelser, ofte i flere kopier, maskin-skrevne standardskrivelser og anden korrespondance, herunder især breve fra mødrene.

Ser man bort fra personalhistorie ligger sager-

nes interesse først og fremmest i de indgående beskrivelser af miljø og personer, der findes i referaterne på journalarkene. Beskrivelserne af husbesøg er stof, man ikke vil kunne finde andre steder (dog nu familievejledning).

Kassation ved udtynding:

Muligvis vil man kunne kassere alt undtagen journalark og kontinuitetsark, når sagerne ikke mere har praktisk betydning (25-35 år). Journalark og kontinuitetsark er let genkendelige. Man ville derved delvis afskæres fra at følge sagens forløb, men dels fører mødrehjælpen selv udførlig statistik over sagernes behandling, således at man f.eks. kan konstatere lokale forskelle i afgørelsen af sagerne, dels har sagsforløbet hovedsagelig interesse til belysning af den administrative praksis. Hensynet til administrationshistorien vil kunne tilgodeses ved bevarelse af nogle få prøver, idet der findes ret faste regler for, hvorledes sagerne skal behandles.

Forudsætningen for en såda. udtynding er, at sagsbehandlingen ikke skifter karakter, og at mødrehjælpens personale altid benytter journal- eller kontinuitetsark til referater og andre oplysninger, som er væsentlige for sagen.

Materialet vil sandsynligvis herved kunne reduceres til $\frac{1}{4}$.

Procentvis kassation:

Sagerne er fra 1944 delt i 4 grupper:

Adoptionssager udgør ca. 1000 sager årligt. Ved et landsarkivarmøde er det vedtaget, at disse sager bevares fuldstændigt. Materialet er enestående, idet der i sager vedr. adoptivforældre findes indgående miljø- og personbeskrivelser af mennesker i økonomisk velfunderede samfundslag, i sager vedr. børnene findes arvebiologiske undersøgelser.

Sagerne indsendes til adoptionscentralen i København, hvor de afgøres. Ved de lokale institutioner opbevares genparter, som måske kan kasseres. Ikke-anonyme adoptionssager opbevares lokalt.

Sociale sager. Ca. 5000 sager årligt. Opbevares mindst 35 år. Indgående miljø- og personbeskrivelser, men med stærk social slagside. Da beskrivelser af dette miljø kan findes andre steder, foreslås en lav bevaringsprocent, der kun bestemmes af mulighederne for at få oplysninger om den administrative praksis i disse sager.

Faderskabs- og/eller bidragsager. Ca. 6000 sager årligt. Opbevares mindst 25 år. Sagerne kan have en vis seksualhistorisk interesse, men sagsbehandlingen er summarisk. Afgørelserne, samt referater af de mere indviklede sager, kan findes andetsteds. Lav bevaringsprocent.

Sager vedr. svangerskab og sterilisation udgør næsten halvdelen af alle sager. Opbevares mindst 35 år.

Svangerskabsafbrydelse af rent medicinske grunde

kan ske uden om mødrehjælpen. Alle andre legale svangerskabsafbrydelser skal formidles af mødrehjælpen. Ikke helt så udpræget social slagside. Grundige referater ved læger, socialrådgivere og psykologer af samtaler, også med familiemedlemmer, og af husbesøg. Derimod synes der ikke at være referater af evt. diskussioner i samrådet, hvor den endelige afgørelse af sagen træffes. Høj bevaringsprocent.

Anm. Sagerne udarbejdes med 3 kopier af hensyn til samrådet. Kopierne bør kasseres, så snart sagen er afsluttet, hvis de ikke indeholder notater foretaget af samrådsmedlemmerne.

Foreløbig konklusion: 1 institution bevares fuldstændigt. Statistikkortene bevares fuldstændigt. Kassation foretages i 3 tempi: Udtynding i abortsagerne af overflødige kopier, så snart sagen er afsluttet. Procentvis kassation efter 25-35 års forløb, evt. kun af sociale sager og faderskabs-sager. Udtynding i det resterende materiale.

R i g s a r k i v a r e n havde gerne set, at Mødrehjælpens kassationsproblem var blevet løst i forbindelse med de øvrige sociale institutioners, ikke mindst de kommunale. Men Mødrehjælpen havde rejst sagen og var tilmed begyndt at kassere på egen hånd, så problemet måtte løses nu.

Det blev understreget, at der har været megen

debat omkring Mødrehjælpen, som måske har præget sagsbehandlingen, især af abortsagerne, et forhold der må tages i betragtning ved kassation (N i e l s P e t e r s e n). Der blev ytret tilfredshed med vedtagelsen om, at samtlige adoptionssager skal bevares. Det er værdifuldt, at der i arkiverne også findes beskrivelser af "normale" mennesker og miljøer (V a g n D y b d a h l).

Med udgangspunkt i oplæggets bemærkning om de af Mødrehjælpen benyttede og for arkivvæsenet meget uhensigtsmæssige formater på sagsomslag og skemaer meddelte r i g s a r k i v a r e n, at et nyt papircirkulære er på trapperne. Det bliver af stor principiel betydning, idet arkivvæsenet får påtaleret og kontrol med administrationens papirformater, kvalitet etc. Det er vigtigt, at man på arkivinspektionerne står fast på, at bestemmelserne overholdes af embederne. Arkivvæsenet har hidtil været altfor eftergivende. Til syvende og sidst er det dog et spørgsmål om den mest hensigtsmæssige udnyttelse af arkivpladsen, og altså et økonomisk spørgsmål.

S i g u r d J e n s e n :

Kassationsproblemer i Københavns
kommunalforvaltning.

Det blev indledningsvis præciseret, at Københavns stadsarkiv, der må betragtes som både et nærarkiv og et fjernarkiv, i meget høj grad må tjene administrative formål. Stadsarkivarens instruks giver ham ingen formel kompetence i kassationsspørgsmål. Hans opgave er konsulentens, og kassationerne sker efter aftale med embederne.

Kassationerne i stadsarkivet (opr. rådstuearkivet) har gennem tiderne formet sig således:

Indtil midten af 1920'erne: Kassationer skete først og fremmest, når pladsforholdene gjorde nødvendigt. Både Oluf Nielsen og Villads Christensen foretog større "oprydnings"-kassationer ved deres tiltræden. Fra 1918 iværksatte Villads Christensen årligt tilbagevendende kassationer i valgmateriale og visse sekundære regnskabssager. Ved sin død var han i gang med en omfattende kassation, som Axel Linvald "arvede".

1926-27: Axel Linvalds kassationsplan.

Det første forsøg på en systematisk kassation med mere langsigtede perspektiver. Henvendelser til de kommunale institutioner. Det lykkedes ham at få fastsat kassationsfrister for en række mellemstore og mindre arkivaliegrupper, hovedsagelig vedrørende

regnskabsvæsenet, men hans plan om faste kassationsfrister for bilagene til stadens regnskab strandede på grund af modstand fra institutionerne.

1936-37: Det første (og hidtil eneste) hold journalsager blev inddraget under den faste kassation. Det drejede sig om sager vedrørende lysning til ægteskab.

1940'rne: Evakuering og tilbageførelse af arkivets ældre bestanddele samt en række komplicerede lokaleproblemer hæmmede anden aktivitet, herunder kassationerne.

1949: "Spørgeskema-sagen". Der indhentes bl.a. oplysninger om institutionernes egen kassationsaktivitet.

1950: Stor kassation i stadsarkivets tryksags-samling.

Fra slutningen af 1950'rne: Udvidelser af stadsarkivets kassationsaktivitet, bl.a. med

- a) forøgelse af grupperne med fast kassationsfrist, hovedsagelig regnskabssager,
- b) større kassationer med bevarelse af type-prøver (vigtigst: huslejenævnene fra 1. verdenskrig),
- c) det lykkedes at føre Linvalds gamle tanke om en fast kassationsfrist for bilagene til stadens regnskab ud i livet, omend i modereret form,
- d) store kassationer på stedet i samarbejde med de pågældende institutioner (sporvejene, torvevæsenet),
- e) kassationer af regnskabsprotokoller af visse

kategorier, i nogle tilfælde således at kun hovedbøger bevares (kommunens beboelsesejendomme),

- f) kassation af sagerne i visse administrativt set "døde" grupper uden synderlig historisk kildeværdi (stempelsager, tilflyttersager, sygekasseudvalgets sager m.v.).

Gennem tiderne har der i Københavns kommune været en tendens til at opbygge institutionsarkiver, der har beholdt deres sager, længe efter at disse er ophørt med at være af administrativ interesse. Det kan formodes, at der i de pågældende arkiver er sket kassationer, som stadsarkivet ikke har fået kendskab til. Stadsarkivet har ved rundspørger, besøg og på anden måde søgt at holde sig orienteret om forholdene i disse arkiver. Senest har den i 1965 af Den danske Købstadforening rejste sag om et nyt cirkulære om kassationer i de kommunale arkiver givet anledning til en bredere orientering. Det forekommer vigtigt, at et sådant cirkulære kommer inden alt for længe, og det vil være ønskeligt, at afgørelser af, hvad der af historiske grunde bør bevares, fremtidig lægges hos stadsarkivaren i de stadsarkiver, hvis ledelse har en uddannelse, der ligger på linie med den, landsarkivernes ledelse har.

De omfattende kassationer, der ikke mindst i de senere år er foretaget i stadsarkivet, har gjort det

lettere at gå til de bevilgende myndigheder med ønsker om mere plads, og stadsarkivet har mødt megen forståelse.

I diskussionen efter stadsarkivar Sigurd Jensens oplæg fastslog r i g s a r k i v a r e n, at indenrigsministeriets cirkulære af 28. marts 1945 også er bindende for Københavns kommune, således at der ikke må ske kassationer herudover. Det er imidlertid vigtigt at få cirkulæret ført á jour som et led i løsningen af de kommunale arkivers problemer. Spørgsmålet er behandlet på flere landsarkivarmøder, bl.a. i forbindelse med arkivar Anne Riisings store rapport om bykommunale arkiver og journalsystemer (Odense og Bogense). Rigsarkivaren har desuden haft et møde med departementschef Zeuthen og stiftamtmand Pinholt, hvor det blev besluttet at nedsætte et udvalg til at arbejde med de kommunale journaliseringsspørgsmål. Udvalget skal bestå af en kerne af nogle få permanente medlemmer, som efterhånden suppleres op med midlertidige ad hoc-medlemmer. Arkivarerne Anne Riising og Helle Linde frigøres fra anden tjeneste for at kunne koncentrere sig om forarbejderne til arkivvæsenets oplæg til udvalget. Det er rigsarkivarens mål i forbindelse med á jourføringen af 1945-cirkulæret at få fastslået både for amts-, by- og landkommunerne, at disse enten skal aflevere

deres arkiver til landsarkiverne eller selv skal opbevare dem (d.v.s. ikke aflevere til de lokalhistoriske arkiver), idet man ikke kan regne med at få gennemført en afleverings-pligt for kommunerne. Hvis kommunerne vælger selv at opbevare arkivet, bør en evt. stadsarkivar være akademisk uddannet.

På det sjællandske landsarkiv har man sat en aktion igang for at få kommunerne til at aflevere deres arkiver. Som grænseår har man sat 1933. Muligvis vil også Frederiksberg stadsarkiv overgå til landsarkivet (H a r a l d J ø r g e n s e n).

Problemet om forholdet til de lokalhistoriske arkiver blev understreget: flere og flere lægges ind under folkebibliotekerne, og der er fra kommunernes side en vis tilbøjelighed til at aflevere arkiverne til disse biblioteker. Skulle man ikke forsøge at få en dialog igang med de by- og egnshistoriske arkiver om dette og andre grænseproblemer? (K n u d P r a n g e). Hertil svarede rigsarkivaren, at en dialog vel kan siges at have været igang siden oprettelsen af Sammenslutningen af Lokalhistoriske Arkiver (SLA). I landsarkivet i Viborg har man netop gennemført et vellykket kursus for ca. 25 SLA-folk, hvor landsarkivar Holmgaard i et indlæg redegjorde for grænseproblemerne (H a n s H. W o r s ø e). Rigsarkivaren bemærkede, at Danmark indtager en særstilling m.h.t. synet på de kommunale arkiver, i alle andre lande falder de helt uden for det statslige arkivvæsens virkeområde, og der findes

ingen andre steder et 1945-cirkulære.

I forbindelse med oversigten over kassationer i stadsarkivet henstillede H a n s C h r. J o h a n s e n, at man ikke blot lagde vægt på at bevare regnskabsmaterialet fra krigs- og kriseperioder, men også så meget fra "normale" år, at en sammenligning og vurdering kan foretages.

Stadsarkivar S i g u r d J e n s e n bemærkede, at man var opmærksom på forholdet og også havde taget det i betragtning ved de nævnte kassationer. Iøvrigt pointerede han, at selvom han ingen kompetence havde m.h.t. de kassationer, der blev foretaget i magistratens afdelinger, så var han dog i de allerfleste tilfælde blevet konsulteret. Men han var meget glad for den tilsagte støtte fra rigsarkivaren og vil med glæde hilse en ny udgave af 1945-cirkulæret.

K n u d L. J a r n h u s :

Kassationer i et forretningsarkiv.

Selvom der er forskelle på et forretningsarkiv og de offentlige arkiver, er der mange områder hvor problemerne er fælles alligevel. Så det var med stor glæde og interesse at jeg modtog indbydelsen.

I De forenede bryggeriers arkiv var der ikke rørt noget som helst indtil 1956. Der var overhovedet intet kasseret såvidt angår Tuborg fra grundlæggelsen i året 1873 og såvidt angår De forenede bryggerier fra selskabets stiftelse i 1891. For Kongens Bryghus er forholdet lidt specielt, idet de dele af det gamle Kongens Bryghus' arkiv, som under Københavns bombardement befandt sig på bryghuset - det der brændte i 1960 og hvor arealet nu er afhændet til Boligministeriet - det var intakt, medens ældre dele af bryghusets arkiv og hele bryggerlavets arkiv befandt sig i lavsbygningen, som lå på en hjørnegrund oppe i Skindergade og den fik en fuldtræffer og følgelig var alt væk. Det der lå nede på bryghuset, det var dengang det nyeste plus nogle generalforsamlingsprotokoller og bestyrelsesprotokoller, noget regnskabsmateriale o.l. og en ganske lille smule korrespondance. Så når vi skraber bunden for Kongens Bryghus' vedkommende, kan vi altså komme tilbage til engang i midten af syttenhundredetallet.

Altså et meget spredt materiale, der fylder ca. 10 hyldemeter gående op til 1891, da Kongens Bryghus gik med ind i De forenede bryggerier. Det lå spredt rundt omkring i de enkelte bryggerier, og der var ikke nogen registratur til det.

Al korrespondance, der forøvrigt stadig findes, var kronologisk alfabetisk henlagt efter afsenderens navn, og det vil jo sige, at det var en dødvægt at sejle rundt med. Man vidste, at man i en række sager havde oplysninger, som i givet fald kunne bruges, men man kunne ikke finde frem til dem, fordi man ikke kunne huske hvem man havde skrevet til eller korresponderet med for 15-20 eller flere år siden. Der var ingen saglige henvisninger til det. Der fandtes sagsdannelser i den centrale administration i selskabet, men den var heller ikke registreret og anvendelsen af den basseredes på visse ældre erfarne, kompetente medarbejdere med en særdeles god hukommelse.

Hvordan går man så frem, når man bliver stillet overfor en sådan opgave. Jeg forsøgte først at finde ud af, om der var nogle eksisterende retningslinier. Der er jo for vort vedkommende bogføringsloven, og den retter vi os ikke efter. Så var der de interne retningslinier. Og de gik og går stadig væk ud på, at vi vil gemme hvad vi kan få brug for forretningsmæssigt og historisk, og med historisk mener man ikke alene virksomhedens historie i det omfang det har nogen inter-

esse, men også i det omfang, hvor vi gennem vore arkivers indhold kan yde et bidrag til f.eks. økonomisk historie. Det er et uomgængeligt krav, og det stiller man når man bliver spurgt, når der kommer et kassationsforslag, om det er taget i betragtning.

På den baggrund måtte man gå igang først og fremmest med hvad der kunne kasseres ubeset. Hvad dernæst faldt i øjnene, var naturligvis det der fyldte mest d.v.s. regnskabsstof og korrespondancestof. Jeg fandt hurtigt ud af, at - for nu at begynde med regnskabsstoffet - indtægtsbilag overhovedet ikke findes. Vi får vore indtægter ind på 3 måder, gennem giro, med check og gennem kontante indbetalinger fra de københavnske salgskuske til vor egen kasse. Så indtægtsbilag er ikke noget man opererer med i større stil og kassereren har, sålænge jeg kan spore det tilbage, brugt den praksis at kassere dem efter meget kort tid, ihvert fald så kort tid, at de aldrig er havnet i magasinerne. Derimod har han bevaret samtlige udgiftsbilag for Tuborg tilbage til grundlæggelsen i 1873 og for De forenede bryggerier tilbage til 1891. Og de står der stadig væk. Vi har haft brug for dem også på en sådan måde, at det har givet økonomiske resultater og rent kontant har værdien kunnet måles i penge ved at man kunne dykke ned i dem, og der er derfor stadigvæk ikke nogen stemning for at kassere dem, men vi er nået så langt, at vi forsigtigt nærmer os problemet, finansdirektøren, chefen for

bogholderiet og undertegnede, idet vi skal til at finde frem til en eller anden ordning hvorefter underbilag, i hvert fald underbilag for en række driftsregnskabsbilag, kan kasseres, idet det nu fylder så meget, trods en ny bygning og en forholdsvis hensigtsmæssig indretning, som nogle af arkivarerne fik lejlighed til at konstatere, må tiden være ved at være inde.

Korrespondancestof findes også, men det har været gennemgået.

Man brugte nemlig det udmærkede princip, at man samlede det hele, også ordrekort og fuldstændig værdiløs korrespondance med indenlandske og udenlandske forhandlere om leverancer og manco og fejl i leverancer, som alt sammen havde været opbevaret. Det er altså alt sammen blevet spredt ud nu, sådan at den korrespondance, der er tilbage er, evt. af virksomheds- eller måske samfunds-historisk interesse; men alt det værdiløse er altså fjernet. Jeg har forsøgt at tilrettelægge det man kalder en forhåndskassation på en række områder.

Vi gjorde fra 1/10 1967 det, at vi lagde postafdelingen, der oprindeligt var en postafsendelsesafdeling ind under arkivet og samtidig tillagde den modtagelsen af den daglige post, sådan at arkivets folk fra det øjeblik posten kommer ind i huset er med til at modtage den, åbne den, gennemse den og behandle den. Og vi fandt hurtigt ud af, at der er en række breve, som har en meget kort betydning for selskabet og dem har vi altså forhåndskasseret, idet de bliver stemplet og behandlet og hen-

lagt på en særlig måde, sådan at man efter ca. 10 års forløb, den fastsatte frist, uden videre kan skride til kassation. Vi ved med sikkerhed, at der er ikke andet i det end værdiløs forhandlingskorrespondance. Det der så bliver tilbage som vedrører selskabets centrale administration, anlæggespolitik osv. behandles og signeres på en anden måde og henlægges på sager sådan at man ikke får den kronologiske alfabetiske henlæggelse efter firmanavn, men får det ind på den saglige sammenhæng, hvor det hører hjemme. Der finder ingen journalisering sted i normal forstand, men der finder en registrering sted af de saglige henlæggelser. Det sker på gammeldags facon i et seddelkartotek med krydshenvisninger i det omfang vi skønner det nødvendigt. D.v.s. når henlæggelsen i sig selv ikke er absolut selvindlysende for alle eller at der evt. kan være indeholdt ting i det, som har berøring til andre sager. Hvis man ikke går den vej at lægge en kopi på en anden sag.

Direktionens arkiv har jo skullet behandles efter andre retningslinier og på en anden måde, idet det allermeste af det stof der ligger i det kræves opbevaret bestandig. Det lyder måske mere voldsomt end det er, idet papirmængden ikke er så forfærdelig uoverskuelig når man går ned til originalerne. Det der har gjort det uoverskueligt tidligere er det, at man i direktionen arbejder efter det princip, at man ikke holder jævnlige og daglige topmøder. Man arbejder på den måde, at de af kollegerne eller nærmeste medarbejdere og funk-

tionærer som inddrages i det pågældende, orienteres med det samme. Og det har man altså tidligere gjort ved simpelthen at skrive indkommende breve af i de fornødne eksemplarer og fordele dem overalt hvor der skønnedes at være direktionsarkiver.

Nu gør vi det på den måde efter at arkivet har ansvaret for postmodtagelsen, at vi åbner og ankomststempler posten, sætter et forbindelsesstempel i med angivelse af hvem der har fået kopier af det pågældende brev, laver xeroxxkopier og sender en kopi til den mand, der skal behandle sagen, hvorpå der er stemplet med rødt: Til behandling. Han ved altså at det er ham der skal tage affære. Så underretter vi resten af direktionen, sender en kopi om, at denne sagsbehandler har fået sin behandlingskopi, og at han faktisk er startet, hvorefter de pågældende ansvarlige direktører eller underdirektører simpelthen ikke har andet at gøre end at læse orienteringskopien igennem og holde sig á jour med på hvilket udviklingstrin sagen befinder sig og derefter kan de forøvrigt smide den i papirkurven. Princippet er det, at vi ikke i arkivet vil have en xeroxxkopi der står orientering på. Vi beholder originalskrivelsen, der går på plads samme dag, som den er kopieret og vi får muligvis behandlingskopien eller vi får behandlingskopien tilbage sammen med kopi af det udgåede svar og den forhandlingskopi vil i mere end 99% af tilfældene også gå igennem makulatoren. Vi har haft gode erfaringer i virksomheden med

denne forhåndskassation. Men det har været svært at komme igang, og det lykkedes altså kun ved at jeg selv påtog mig ansvaret for postens åbning og personlig møder op kl. 7⁴⁵ hver morgen og er med til at fordele posten.

Jeg håber at det vil lykkes at komme videre ad denne vej, så man i højere og højere grad kan bruge ukvalificeret arbejdskraft.

Efter arkivar Knud Jarnhus' indlæg var der almindelig enighed om, at man i den private virksomhed synes effektivt at have realiseret mange af de ideer om rationel journaliserings- og arkiveringsprocedure, som det statslige arkivvæsen kunne ønske gennemført i forvaltningen.

Der lod imidlertid ikke i statstjenesten til at være samme arbejdsdisciplin, bl.a. er det her næsten umuligt at vænne folk til ved journalisering og sagsbehandling at smide irrelevant materiale væk. På forespørgsel af stadsarkivar S i g u r d J e n s e n meddelte Jarnhus, at indtægtsbilag bliver opbevaret i det løbende samt det efterfølgende fulde finansår, hvorpå de bliver kasseret.

E r i k S t i g J ø r g e n s e n :

Koordineret kassation i centrale og lokale institutioner.

Indlægget er en redegørelse for det arbejde, som er udført i et udvalg, nedsat af rigsarkivaren, med det formål at udarbejde en indstilling om kassation i Direktoratet for fængselsvæsenets og fængselsanstaltnernes (herunder arresthusenes) arkiver. Udvalget er sammensat af arkivarer fra landsarkiverne for Sjælland, Fyn og Nørrejylland samt fra Rigsarkivets sektion for journalisering og kassation. I udvalgets kommissorium er det pålagt det, foruden at udarbejde kassationsindstilling, at have opmærksomheden henvendt på reformer af institutionernes journal- og kontorsystemer, som kan medføre arbejdsbesparelser og lette fremtidig kassation.

En undersøgelse af de administrative relationer mellem direktorat og fængselsanstalter har vist, at fængselsvæsenet er et velegnet objekt for "lodret" kassation, d.v.s. kassation der tager hensyn til arkivdannelsen i alle administrative led. Fængselsvæsenet må karakteriseres som en stærk centraliseret administrationsgren. Alle administrative beslutninger af nogen rækkevidde, herunder ansættelse af fastansat personale, byggeri- og bygningsvedligeholdelse samt anskaffelse af inventar m.v., træffes centralt i direk-

toratet. Konklusionen heraf er den, at anstalternes administrative arkiver må kunne kasseres praktisk talt in toto. Derpå kan følge en kvalitativ vurdering af direktoratets sager vedr. anstaltsadministrationen, som formentlig også vil føre til ret omfattende kassationer.

Noget anderledes forholder det sig med de arkivalier, som vedrører behandlingen af de indsatte. Forholdet er her det, at hver indsat har en "sag" såvel i den anstalt, hvor han afsoner, som i direktoratet. Medens anstaltens sag indeholder oplysninger om alle sider af den indsatte forhold og behandling, afspejler direktoratets sag kun ganske enkelte sider af disse: prøveløsladelse, benådning og genoptagelse af sag under afsoning, selvmord, undvigelse og klager. Udvalget har derfor overvejet, om man kunne kassere direktoratets sager vedr. enkelte indsatte, men er dog endt med at måtte fraråde dette. Afgørende for denne stillingtagen har især været, at det kun i direktoratets (for visse afsoneres vedkommende fængselsnævnets) sager er muligt at finde oplysninger om de motiver og den praksis, som ligger til grund for prøveløsladelser. Da der for praktisk talt alle, som afsoner straf i fængselsanstalter, rejses prøveløsladelsessag, knytter der sig formentlig en betydelig interesse til den praksis, som til forskellig tid har været anlagt. Konsekvensen heraf er imidlertid, at man under det nu anvendte henløgssystem, hvor alle direktoratets sager

vedr. en enkelt indsat samles i eet omslag, må bevare alle direktoratets sager vedr. enkelte indsatte in toto.

Fængselsanstaltternes arkivalier vedr. enkelte indsatte har i de senere år undergået store forandringer. Fra gammel tid var centralpunktet for oplysninger vedr. indsatte stamrullen, hvori foruden fangens personalia under afsoningen løbende indførtes oplysninger om arbejde, disciplinærstraffe, sygdomme m.v. Gradvist har stamrullen dog mistet sin betydning, og det arkivalske tyngdepunkt er blevet flyttet over til det såkaldte fangecharteque, d.v.s. et omslag, hvori indlægges dokumenter vedr. en enkelt indsat under en enkelt afsoning. Disse charteques har existeret i mange år, i Nyborg findes de således bevaret fra anstaltens grundlæggelse i 1913, men deres indhold var oprindeligt meget magert. Dels gennem en gradvis udvikling, dels ved to cirkulærer af 1946 og 1964 er fangechartequeene blevet mere indholdsrige, samtidig med at stamrullerne påføres færre og færre oplysninger.

Ved cirkulæret af 1946 indførtes et særligt orangefarvet charteque til personlige oplysninger, d.v.s. dåbsattest, militærpapirer, straffeattest, mentalerklæringer m.v. Dette charteque skal indlægges i omslagschartequet. Såfremt fangen indsættes til ny afsoning i samme eller en anden anstalt, skal det orangefarvede charteque overføres til det da oprettede nye omslagscharteque. Cirkulæret af 1964 reformerer ganske registrerings-

processen for oplysninger vedr. de indsatte. Cirkulæret foreskriver, at der ved en fanges første indsættelse skal anlægges en behandlingsjournal, bestående af en række deljournaler (inspektionsjournal, lægejournal, forsorgsjournal, skolejournal). Denne behandlingsjournal skal kontinuieres under alle fremtidige afsoninger, d.v.s. den skal sammen med det orangefarvede charteque ved hver ny indsættelse overføres til et nyt omslagscharteque. Samtidig foreskrives det, at der ikke længere må indføres bedømmelser af fanger i stamrullen.

De kassationsmæssige konsekvenser af de skildrede forhold må efter udvalgets foreløbige skøn blive følgende: 1) Alle charteques oprettet før 1946 kan kasseres. 2) Af de charteques, som er oprettet efter 1964 kan kasseres alle de, som ikke indeholder behandlingsjournal og orange charteque. 3) Det bør efter nøjere undersøgelser fastslås, om man kan kassere alle charteques oprettet 1946-64, som ikke indeholder det orangefarvede charteque. Allerede disse principper vil betyde en væsentlig nedbringelse af omfanget af den arkivalegruppe, som er langt den mest pladskrævende i anstaltens arkiver.

Tidspunktet for iværksættelsen af de skitse-rede kassationer er et problem, som næsten overalt hvor personaleakter skal kasseres. Normalt vil institutionerne jo kræve bevarelse i det mindste indtil de omhandlede personer er døde. Bortset fra de formentlig ret få tilfælde, hvor fanger

dør under afsoningen, kan dødstidspunktet normalt ikke fastsættes med sikkerhed. Man må derfor arbejde med en kassationsfrist, der står i et fast forhold til fødselsåret, altså kassere alle sager vedr. personer, som er mere end f.ex. 100 år gamle. Med den nu anvendte henlæggelsesmåde for fangechartequés (efter rullenummer) kræver denne kassationsform imidlertid regelmæssig gennemgang af hele sagsmassen. Udvalget vil derfor indstille, at fængselsvæsenet går over til at anvende CPR-nummer, som fangennummer, og at chartequene henlægges årgangsvis d.v.s. efter CPR-nummerets 5. og 6. ciffer.

Udvalgets arbejde har foruden kassationsindstilling også givet anledning til opledning af en del arkivalegrupper især vedr. politiske fanger under og efter besættelsen 1940-45. Udvalget vil foreslå hele dette materiale bevaret.

Man er ligeledes blevet opmærksom på det problem, at den private institution Dansk Forsorgsselskab ligger inde med offentlige arkivalier eller arkivalier vedr. udførelsen af hverv i offentlighedens tjeneste, f.ex. tilsyn med prøveløsladte. Dansk Forsorgsselskab, som i uvidenhed om Rigsarkivets existens har

kasseret ældre arkivalier, synes villig til fremtidigt at aflevere de arkivalier, Rigsarkivet måtte ønske.

G r e t h e I l s ø e nævnede at dette samarbejde mellem rigsarkiv og landsarkiver om en lodret kassation havde vist sig at være særdeles fordelagtig og tilmed personlig lærerigt. Debatten samlede sig iøvrigt om forskellige mere tekniske problemer.

Arkivvæsenet havde prøvet at få personnumrene opbygget med årstallet først, hvorved de kunne bruges direkte til ordningsarbejdet. Det var ikke lykkedes, men i stedet kunne man måske sætte en ramme ind ved 5. og 6. ciffer, årstallet (R i g s a r k i v a r e n). Man drøftede også de halvofficielle institutioner (e.g. Danmarks Radio), og r i g s a r k i v a r e n mente at de måtte inddrages under bestemmelserne i et kommende arkivcirkulære. Som kriterium kunne måske anvendes, i hvor høj grad statsmidler indgik i driften. I denne forbindelse opfordrede H a n s C h r. J o h a n s e n til at man søgte at få Nationalbanken til at aflevere sit arkiv. Det drøftedes hvorledes man kan udtage stikprøver af personsager, ordnet efter fødselsdato. Disse fordeler sig ikke jævnt over året, så

ved at udtage alle fra én måned får man ikke bevaret en tolvtedel af materialet. I stedet skal man udtage bestemte datoer i hver måned. Det påvirker dog næppe udsnittets repræsentativitet, selv om fødselsfordelingen af kriminelle måske ikke følger den samlede befolkning (H a n s C h r. J o h a n s e n).

T h e l m a J e x l e v:

Hvilken vægt har de enkelte komponenter i vore tanker om kassation - og hvilken bør de have?

For mange af os har kravene om kassation stået som et nødvendigt onde. Når vi i almindelighed går til kassationsarbejdet med ulyst, skyldes det nok tit usikkerhed over for opgaven. Griber vi mon sagen rigtigt an? Eller vil fremtidens historikere kunne rette samme bebrejdelser mod os, som vi idag retter mod vore forgængere. Vi kan ikke vide, hvad man vil kunne få brug for eller have mulighed for at udnytte, men den rivende udvikling af bearbejdningsmetoder n.v. inden for de sidste tiår har lært os, at fremtiden kan stille hjælpemidler til rådighed for historikerne, uden at vi idag kan forestille os rækkevidden deraf.

Angsten for at gribe fejl medfører let en defaitistisk holdning over for kassationsproblemerne, som hidtil har indtaget en beskedent plads i arkivteoretiske drøftelser. Den første grundige behandling af kassationsvidenskabens teori skete herhjemme i Arkivudvalget af 1933, og siden har især rigsarkivar dr. Hvidtfeldt beskæftiget sig med herhenhørende problemer i forskellige artikler og nu sidst givet en oversigt over kassationsproblematikken i den ved

påsketid omdelte "lille grønne": Kassationer i Rigsarkivet og i landsarkiverne.

Indtil nu har forholdet til kassations-spørgsmål for mange arkivarer været perifert, men for at kunne løse de forestående opgaver, må vi alle gøre os bekendt med kassationsproblematikkens forskellige aspekter, som også bør udgøre et væsentligt kapitel i den fremtidige lærebog i arkivkundskab.

Vi synes stort set at være enige om, at kravet om kassation først og fremmest er økonomisk betinget, men et berettiget krav fra samfundets side. Nøgternt set kan vi næppe påregne en større udvidelse af det videnskabeligt uddannede personale, derimod kan vi i løbet af nogle år få værdifuld hjælp af vore til den tid uddannede arkivsekretærer. Men hjælpen er betinget af, at vi har udført vor del af arbejdet, d.v.s. har fuldt udarbejdede kassationsplaner med tilhørende bemyndigelser parat. Vore begrænsede ressourcer - menneskelige som pengemæssige - bør udnyttes bedst muligt, således at de giver udbytte i form af flest kasserede meter. Umiddelbart skulle der lettest kunne opnås store resultater i de lokale arkiver, da de mange ensartede lokale embeder i almindelighed rejser samme problemer. Der bør tages principiel stilling til i hvilket omfang hensyn til lokalhistorien bør tilgodeses, og inden det endelige valg af kassationsmetoder bør de lokale myndigheders sagbehandling ses i sammenhæng med de cen-

trale myndigheders.

Sagernes art og karakter vil normalt være afgørende for, om man kan anvende "sampling" eller den noget dyrere "udtynding", og over for de stadigt voksende papirmasser gælder det om gennem journalplaner at lede arkivdannelsen i de rette baner.

Alt afgørende for at kunne udarbejde de bedst mulige kassationsplaner er et grundigt kendskab til opbygningen af de arkivfunds, hvori der skal kasseres. Hidtil har bl.a. tidnøden medført uheldige generaliseringer, jeg tænker her på den almindelige despekt for regnskabsbilag og den noget overdrevne respekt for protokoller.

For at opnå størst mulig effektivitet og samtidig i videst muligt omfang tilgodese både administrationens og forskningens interesser, tror jeg at vi må vælge at koncentrere vore kassationsbestræbelser om de nutidige og fremtidige arkiver. Her har vi en mulighed for kontakt med de arkivskabende instanser, ved at udnytte den bedre end hidtil kan vi forhåbentlig lette arbejdet for næste generation, så at den fritaget for presset af evindelige arkivflytninger kan få tid tilovers til at gennemføre hensigtsmæssige kassationer i "døde arkiver".

Hovedindtrykket af de redegørelser, vi her har hørt, bekræfter for mig rigtigheden i først og fremmest at sætte ind over for de "levende arkiver", selv om vi så må efterlade adskillige

uordnede arkivbunker til eftertiden. Vi behøver dog ikke allesammen at blive samtidshistorikere, men bør i større udstrækning inddrage økonomer og repræsentanter for andre tilstødende forskningsgrene i vore diskussioner.

Diskussionen tog sit udgangspunkt i en udtalelse af H a r a l d J ø r g e n s e n om at han aldrig var gået til kassationsarbejdet med ulyst. Kassation var nødvendig, omend han aldrig havde kasseret arkivalier ældre end år 1800. Fra 1870 har man aviser og statistisk materiale, så fra dette år er kassation rigtig og forsvarlig. Det er utilfredsstillende at se kassabilia på arkivernes hylder, og en uddynding letter kommende historikers arbejde. T h e l m a J e x l e v svarede at hun følte sig mere generet af den tilfældige kassation embederne foretager p.g.a. pladsmangel. Hvad der er kommet i hus kan vente til vi ved mere, så kasserer vi bedre og hurtigere. N i e l s P e t e r s e n tilsluttede sig at man koncentrerede sig mere om de nye arkivalier, end om de ældre. Hertil svarede H a r a l d J ø r g e n s e n at han godt kunne se det principielle heri, men hvad specielt retsbetjentarkiverne angår, er fremtiden lagt i ordnede forhold gennem de journal- og kassationsplaner der er udarbejdet i de senere

år. Harald Jørgensen måtte derpå forlade mødet og kunne ikke deltage i resten af diskussionen, hvor temaet om prioritering atter blev taget op.

Grethe Ilsøe hævdede, at når man alligevel registrerede et arkiv burde man lade dette arbejde gå hånd i hånd med en kassation, men det man vender sig imod er en planløs og subjektiv kassation.

Thelma Jexlev tilsluttede sig synspunktet men ønskede kun at sætte begrænset kraft ind på de ældre arkivalier.

Samme opfattelse havde Jarnhus som for sit arkivs vedkommende havde været nødt til at lasse så meget arbejde som muligt over på instanser udenfor arkivet.

Knud Prange bemærkede at selv tilsyneladende velordnede afleveringer af retsbetjentarkiver næppe var i en sådan stand at man blot kunne stille dem op i magasinerne og tro at man slap for videre ordningsarbejder. Han foretrak at man lattede den fremtidige forskning arbejdet - ikke gennem kassation - men ved udarbejdelse af registraturer og vejledninger.

Om samme emne sagde Hans Worsøe at let i mange tilfælde ville være en lettelse for forskeren, hvis et materiale var bevaret 2 steder (rigsarkiv og landsarkiv). Han efterlyste i denne forbindelse en samlet oversigt over hvad der er kasseret i rigsarkivet. Til disse ting svarede rigsarkivaren at han helst investerede i fremtiden. Når der er udarbejdet kassations-

planer for alle embeder kan disse til en vis grad føre reglerne bagud til et vist tidspunkt. I centraladministrationen kan der således kasseres i de faste numre, men han var imod en gennemgang og kassation af lange rækker af journal- og politisager, det kunne ikke betale sig. Det ville være rart med en samlet fortegnelse over kassationerne, men han turde ikke love at rigsarkivet kunne overkomme et sådant arbejde.

Med udgangspunkt i prioriteringsspørgsmålet redegjorde **S t i g J ø r g e n s e n** for journal- og kassationsafdelingens arbejde. Det havde vist sig at være en god investering at tænke på fremtiden. Arbejdet med journalplanerne havde efterhånden taget luven fra kassationsplanerne, og man burde i højere grad få administrationen selv til at udarbejde journalplaner. Ellers burde afdelingen have væsentligt mere personale, så den fuldstændig kunne overtage og løse dette arbejde indenfor en rimelig årrække. I denne forbindelse spurgte **M i c h a e l H e r t z** hvilke beføjelser rigsarkivet har til at udarbejde journalplaner. **R i g s a r k i v a r e n** henviste til Statsministeriets skrivelse af 1.marts 1962 om at ministerier der vil foretage ændringer i deres kontorsystem skal spørge arkivudvalget, hvis formand er rigsarkivaren. Iøvrigt bør bestemmelser herom indgå i en kommende almindelig arkiv-

bekendtgørelse.

Derpå rejste H e l l e L i n d e spørgsmålet om i hvor høj grad det er en politisk og økonomisk nødvendighed at kassere. Skal man prøve at gå så langt som man overhovedet kan? R i g s a r k i v a r e n svarede, at man ikke måtte gå længere end forsvareligt er, og at enhver tvivl skal komme arkivalierne til gode. Det er nødvendigt at vi arbejder med problemet, men finansudvalget går ikke i enkeltheder med kassationsager, så det er vores ansvar om der bliver kasseret en større eller mindre procentdel.

N i e l s P e t e r s e n supplerede med at sige, at man ikke i væsentlig grad måtte forringe et arkivs forskningsmæssige værdi. Da H e l l e L i n d e anførte at fremtidige historikere kan anlægge nye synsvinkler på materialet, fastslog N i e l s P e t e r s e n at et arkiv skal have samme forskningsmæssige værdi efter en kassation, som før, og at man i denne forbindelse bør være opmærksom på at glidninger i den administrative praxis langsomt kan ændre indholdet i et arkiv.

Diskussionen drejede derpå ind på spørgsmålet om arkivdannelse.

H a n s C h r. J o h a n s e n nævnedede at for eksempel Udenrigsministeriets sekretærer har et vist ansvar for, hvad der kom ind på en sags akter. Han foreslog derfor at arkivernes synspunkter blev ført frem for eksempel i form af

foredrag indenfor rammerne af den efteruddannelse som finder sted i ministeriet. Der var almindelig tilslutning hertil, ligesom r i g s a r k i v a r e n i det hele gerne så at man havde mulighed for at holde kurser for centraladministrationens personale.

S t i g J ø r g e n s e n mente at man allerede nu kunne udarbejde regler for centraladministrationen om begrænsninger i arkivdannelsen. R i g s a r k i v a r e n var enig heri, sådanne regler hører hjemme i et cirkulære om udtynding.

I sin afslutning understregede T h e l m a J e x l e v, som K n u d P r a n g e tidligere havde gjort det, at man i kassations-spørgsmål bør tage forskere fra forskellige grænseområder med på råd, da vi ikke selv kan beherske alle de fagområder vore arkivalier kan tjene til belysning af.

Efter afslutningen af den sidste drøftelse fik r i g s a r k i v a r e n ordet. Han fandt det lykkeligt at man nu ikke blot havde arkivtidsskriftet, men også seminarerne som en god ramme om mundtlige drøftelser. Han havde haft en samtale med svenske kolleger om mulighederne

for at etablere en fællesnordisk arkivundervisning. Det vil formentlig være vanskeligt, men i denne forbindelse havde Grethe Ilsø foreslået at man af og til udvidede seminarerne og gjorde dem internordiske. Dette var et konkret forslag som han håbede kunne realiseres. Det netop afsluttede seminar havde tillige vist værdien af at vi optog kontakter med folk udenfor den snævre kreds. Han takkede dr. Johansen for hans medvirken i drøftelserne og beklagede at professor H.P. Clausen havde været forhindret i at deltage. Måske skulle man ved lejlighed også prøve at invitere repræsentanter for administrationen med til seminarerne.